

CEA
MAI BUNĂ
CALE

#TheBestWayBulletin
nr. 8

2021

CUPRINS

Champions of Change 2021.....	3
Spre modernizarea Republicii Moldova prin digitalizare și reformă administrativă / Dan NICU, Vlada MANGÎR.....	5
Rusia și NATO dau cărțile pe față în Europa Centrală și de Est / Dan NICU.....	9
METAVVERSE – noua provocare a industriei media / Olga GUȚUȚUI.....	12
Independența procurorilor – cadrul de politici versus realitatea / Igor CIUREA, Constantin CHILIAN.....	15
Provocări ale proprietății intelectuale: care sunt și cum le depășim? / Rodica CRUDU.....	20
Reforma electorală: cum consolidăm încrederea cetățenilor în procesele electorale? / Victor PRUTEANU.....	24
Despre noi.....	30

Acest material a fost elaborat în cadrul proiectului **The Best Way: Periodic Bulletin** finanțat de către **Fundația Friedrich Naumann pentru Libertate (FNF)**.

Opiniile și concluziile exprimate în prezentul material le aparțin autorilor și experților și nu reflectă în mod necesar poziția finanțatorului.

Preluarea elementelor de text, imagine, tabele sau grafice se va face cu citarea sursei, respectiv **LID Moldova**, încorporând hyperlink-ul aferent.

Copyright © LID Moldova

Notă de limitare a responsabilității

Opiniile exprimate în buletinul de față reprezintă exclusiv punctul de vedere al autorilor!

Editor:

Victoria CAZACU

Coordonatori:

Sergiu BOGHEAN, Igor CIUREA

Design și machetare:

Vitalie ICHIM

Contacte:

Republica Moldova, municipiul Chișinău, strada Alexei Mateevici, 84/1

office@lidmoldova.org

https://lidmoldova.org/

Champions of Change 2021

Cea de-a treia ediție a Galei Premiilor CHAMPIONS OF CHANGE, care s-a desfășurat în data de 22 septembrie 2021, continuă să promoveze povești de succes și să stimuleze mai multe inițiative publice: de la tineri antreprenori și mici comunități adunate în jurul obiectivului comun de îmbunătățire a spațiului lor de trai, la organizații ale societății civile care luptă pentru transparență și corectitudine și comunități academice care lucrează asupra unor idealuri de anvergură, atât acasă, cât și în întreaga comunitate europeană.

Viitorul este în mâinile celor care acționează și își asumă responsabilități, indiferent de circumstanțe sau contexte politice. Celor care în pofida provocărilor și eșecurilor, merg înainte, reușesc și încurajează noi schimbări. Ei sunt adevărații campioni.

Sunt 15 la număr, au vârste diferite și activează în diverse domenii. Fiecare dintre ei aduc schimbarea spre bine a comunităților în care trăiesc.

Igor Ciurea, președintele LID Moldova: „Diversitatea campionilor noștri este foarte mare, avem persoane care activează în domeniul non-guvernamental, avem oameni care fac artă și schimbă prin artă comunitățile lor, avem oameni din IT, care aduc schimbări sociale prin IT. Sunt convins că în Republica Moldova sunt mulți campioni ai schimbării pe care sperăm să-i putem descoperi la edițiile viitoare ale Galei „Champions of Change”.

În cei trei ani de când în Republica Moldova se organizează Gala CHAMPIONS OF CHANGE, LID Moldova și Friedrich Naumann Foundation for Freedom au desemnat și premiat 45 campioni ai schimbării.

„Nu ne vom opri la acest număr. Vom organiza în fiecare an acest eveniment pentru că este important. Societatea civilă este importantă pentru noi, pentru că voi sunteți rațiunea pentru care noi existăm, pentru că voi, prin ceea ce faceți fiecare la locul său, schimbând câte un pic lucrurile, contribuiți la faptul ca oamenii să urea să rămână aici, acasă”, a declarat **Raimar Wagner, director de proiect Friedrich Naumann Foundation pentru Libertate România și Republica Moldova.**

Iată cine sunt cei cincisprezece laureați ai Galei CHAMPIONS OF CHANGE 2021:

Dinu ȚURCANU, prorector informatizare, relația cu mediul socioeconomic, imagine și comunicare, Universitatea Tehnică a Moldovei;

Mihaela ȚARANU, președintă „Code For Moldova”;

Anetta DABIJA, specialistă în Istorie și Relații Internaționale;

Constantin ȘEVCIUC, antreprenor, fondator „Chateau Cristi”;

Mariana ȚURCAN, directoarea A.O. „Asociația pentru Dezvoltare Creativă”;

Ludmila ADAMCIUC, fondatoarea organizației „Prietenă mea”;

Victoria DUNFORD, fondatoarea Centrului model pentru tinerii cu dizabilități din Nordul Moldovei „Phenix”;

Ana BOLEA, fondatorul Centrului de Consiliere și Dezvoltare Personală www.rethink.center – o platformă de consiliere gratuită pentru adolescenți și tineri;

Doina CERNAVCA, directoare executivă a asociației obștești „Ajută un Om”;

Victoria MOROZOV, directoarea Asociației Obștești „The Moldova Project”;

Natan GARȘTEA, consilier pe economie și comunicare al guvernatorului Băncii Naționale a Moldovei, autor al podcastului „Istoria Moldovei”;

Andriano MARIAN, fondatorul Orchestrei de Tineret a Moldovei și al proiectelor Voices of Moldova, Expediția Muzicală „La, la Play”.

Einar VALLBAUM, consulul onorific al Moldovei în Estonia;

Igor BELEI, director executiv al misiunii sociale „Diaconia”;

Veronica CREȚU, copreședinta Comitetului Național pentru o Guvernare Deschisă.

Ludmila ADAMCIUC, Mihaela ȚARANU și Victoria MOROZOV sunt câștigătoarele acestei ediții și au câștigat câte un grant în valoare de o mie de euro, oferit de organizatorii CHAMPIONS OF CHANGE 2021 pentru a le încuraja și a le motiva să continue realizarea inițiativelor și a ideilor cu impact, spre binele societății în care trăim.

Ludmila ADAMCIUC este mama unei fetițe cu Sindromul Down, Beatrice, în vârstă de patru ani. Prin prezența ei activă în mediul online, Ludmila promovează toleranța și acceptarea copiilor cu un cromozom în plus, iar de curând fondat Asociația Obștească „Prietenia Mea”, prin intermediul căreia își propune să contribuie la dezvoltarea timpurie a cât mai mulți copii cu Sindromul Down din Republica Moldova: „Vă provoc în luna octombrie să purtați galben și albastru, culorile distincte Sindromului Down, deoarece este considerată

luna conștientizării și acceptării Sindromului Down la nivel internațional”.

Mihaela ȚARANU este președinta a organizației „Code For Moldova”. Unul dintre cele mai recente proiecte realizate de către echipa ei este inițiativa „Împreună împotriva COVID-19”: „Organizația noastră răspunde problemelor societății cu soluții de digitalizare și ne dorim mult ca acestea să creeze o societate mai puternică. Îmi doresc ca în fiecare dintre noi să fie acel agent al schimbării, pentru că anume credința că fiecare dintre noi face diferența, face diferența”.

Victoria MOROZOV este directoarea Asociației Obștești „The Moldova Project”, care din anul 2008 până în prezent a ajutat sute de familii social vulnerabile să ajungă la un mod de viață sustenabil și autosuficient: „Am fondat această asociație pentru că iubesc foarte mult oamenii în general, dar am foarte multă empatie pentru oamenii vulnerabili (...). Acest premiu pentru mine înseamnă încă o confirmare a faptului că problemele cu care noi luptăm zi de zi, ca și echipă, sunt reale și ele trebuie soluționate”.

LID Moldova este o organizație independentă, non-profit, înființată în anul 2019, de către un grup de tineri profesioniști, lideri de opinie și specialiști în domeniile lor de activitate.

Champions of Change 2021 este un proiect implementat de Laboratorul de Inițiative pentru Dezvoltare (LID Moldova), cu sprijinul Fundației Friedrich Naumann pentru Libertate, Biroul pentru România și Republica Moldova. Opiniile exprimate aparțin vorbitorilor și nu reflectă neapărat poziția FNF și LID Moldova.

Spre modernizarea Republicii Moldova prin digitalizare și reformă administrativă

Laboratorul de Inițiative pentru Dezvoltare – LID Moldova – este un think-do tank care s-a aflat, în ultimii doi ani, în avangarda eforturilor de a aduce în Republica Moldova mai multă digitalizare, mai multe inovații inteligente care funcționează în alte țări în sfera instituțiilor publice și de a contribui la familiarizarea și instruirea cetățenilor pentru o mult mai puternică integrare a tehnologiilor digitale în viața lor de zi cu zi în vederea economisirii de timp, energie și resurse materiale.

Ca o continuare logică a activităților anterioare, LID Moldova s-a concentrat, în a doua jumătate a anului 2021, pe inițierea unei colaborări cu reprezentanți ai administrației publice locale care sunt deschiși la perspectiva implementării digitalizării și guvernării/administrației electronice în instituțiile puterii locale pe care le conduc. De aceea, s-a decis organizarea unui eveniment la care să fie aduși împreună consilieri locali și primari independenți din întreaga republică, pentru a le prezenta posibilitățile și avantajele introducerii sistemelor de administrație publică electronică și a digitalizării, dar și pentru a avea o perspectivă despre necesitățile pe care ei înșiși le resimt în acest domeniu, precum și despre viziunile lor privind reforma administrativă, subiect care capătă o tot mai mare importanță în dezbaterile publice, în ultimul timp. Din discuțiile purtate cu acești exponenți ai autorităților publice locale, a decurs necesitatea înființării unei organizații care să întrunească primari și alți exponenți ai administrației publice locale preocupați de dezvoltarea propriilor localități prin inovare, eficientizare și reforme.

La evenimentul de lansare a Comunității Candidaților Independenți Locali (CLIC) desfășurat pe 4 și 5 decembrie 2021, au participat primari și consilieri locali, orașenești și raionali din republică.

De la Ungheni a venit Andrei Butnaru, aflându-se la al doilea mandat în calitate de consilier municipal.

Cahulul a fost reprezentat de Svetlana Ciobanu și Nicolae Negru, la fel consilieri municipali.

Din zona centrală a republicii a venit Sergiu Armașu, primarul din Ialoveni, care este focusat pe dezvoltarea

guvernării electronice locale. Tot din Ialoveni a venit și Maria Levinte, consilier local Hansca și consilier raional Ialoveni. La rândul său, Maria contribuie la sporirea gradului de transparență a primăriei.

Raionul Strășeni a fost reprezentat de către primărița Valentina Casian, care se află la al treilea mandat, fiind de asemenea și vicepreședinte al congresului autorităților locale. Una dintre cele mai mari realizări ale sale ține de domeniul transparenței electronice și anume transmiterea ședințelor online, precum și dezvoltarea zonei economice libere din subzona Strășeni. Alți reprezentanți ai raionului Strășenii au fost: Ion Scobici, viceprimar și Leonid Boaghi, primarul satului Sireți.

Tot din zona centrală a republicii, a venit și primarul orașului Sângera, Valeriu Popa. Fiind expert în piața de capital, acesta a promovat emisiunea obligațiunilor municipale, fapt ce a permis conservarea bugetului local. Raionul Taraclia a fost reprezentat de către Tatiana Țurcan, primărița din Vinogradovca, care administrează o comună din patru sate.

„Transformarea digitală a oricărei localități se rezumă la un lucru simplu - simplificarea activităților zilnice ale oamenilor”, asta afirmă Victor Guzun, diplomat și expert LID Moldova în e-guvernare, e-transformare și reforma administrației publice. Victor a relatat despre procesul digitalizării orașului Cahul, care sunt progresele înregistrate, dar și planurile pentru viitor.

Transformarea digitală a orașului Cahul a pornit câțiva ani în urmă, fiind susținută de către reprezentanții autorităților publice locale din municipiul Cahul, Estonia, dar și ambasadorii Uniunii Europene și cei ai Germaniei. O mare realizare a orașului și un model demn de urmat pentru celelalte localități ce pășesc încet, dar sigur spre un viitor digital, este introducerea unei funcții noi în administrația consiliului raional - viceprimar responsabil de transformare digitală. În fruntea acestei funcții se află Stela Bădin, care a reușit să-și identifice un grup de lucru, cu ajutorul căruia se constată problemele din comunitate, fie de ordin administrativ sau social, și se încearcă găsirea

soluțiilor digitale care ar putea rezolva problema respectivă.

În planul de activitate al orașului Cahul, se urmăresc mai multe scopuri țintă cu tentă digitală. În acest sens, se urmărește implementarea unui portal public online unde cetățenii să se poată înregistra, conectându-se cu rețeaua funcționarilor publici din Cahul. Platforma are drept scop armonizarea comunicării dintre cetățeni și autoritățile publice locale și să elimine orice forme repetitive de interacțiuni dintre aceștia. Un exemplu ar fi crearea unei subunități pe platformă, ce va conține exemple de formulare preîndeplinite, prin care cetățenii să își poată manifesta voințele proprii, fie ele petiții, cereri sau plângeri, în toate domeniile de administrație publică existente. În baza acestei platforme se va crea o interfață mai simplă - aplicația orașului Cahul, care să poată fi accesată de pe orice aparat electronic, inclusiv și de pe telefon.

O altă inovație ce urmează a fi implementată este sistemul integrat de management al documentelor,

precum și un sistem integrat cadastral. Pentru realizarea acestora se vor institui echipe de lucru, alcătuite din analiști business și parteneri de dezvoltare, după consultarea cu viceprim-ministrul pe digitalizare.

Pe lângă acestea, o altă prioritate esențială este sistemul e-grădiniță și e-școală - grădinițe și școli electronice. Cu ajutorul acestora, părinții vor putea într-un mod liber și accesibil să discute cu educatorul/profesorul, sau chiar cu directorul, dar și să verifice starea copilului său, inclusiv mesele și programul zilei. De asemenea, elevii ar fi beneficiari direcți ai acestui sistem, întrucât s-ar bucura de un registru electronic online, confidențial, care să le permită să-și vizualizeze reușita școlară, numărul de absențe și să mențină o corespondență cu profesorii, fără a fi nevoiți a se deplasa la sediile unităților de învățământ.

Un alt element al procesului digitalizării deja discutat este sistemul transportului electronic, care ar permite locuitorilor să își gestioneze timpul mai eficient, având

orarul transportului la îndemână, precum și achitarea prin sistemul de card electronic cu validator.

În continuare urmează punerea în discuție a altor proiecte digitale și bazate pe guvernare electronică, precum harta turistică interactivă; sistem de rânduri electronice la filialele Poșta Moldovei; parcele automate în sectoarele orașului Cahul; platformă de interese comune, ce ar expune job-uri de scurtă durată; identificarea unei soluții de m-parking; colectarea electronică a deșeurilor; creșterea numărului utilizatorilor semnăturii digitale; brățări medicale pentru pacienții cronici; reflectorizante pentru copii, dar și multe altele.

Participanții la evenimentul de lansare a CLIC au avut ocazia inedită de a beneficia de un adevărat transfer de know-how din partea a doi exponenți ai administrației publice locale și centrale din Estonia - Viktor Svjatōșev, în prezent viceprimar, fost primar al municipalității Jõgeva și fost guvernator al comitatului cu același nume, și Väino Tõemets, șeful Departamentului de Administrație Publică Locală din Ministerul Finanțelor și fost primar al localităților vecine Helme și Tõrva. Aceștia au împărtășit pe larg din experiența Estoniei în cele două domenii de interes ale evenimentului: **digitalizarea în administrație și reforma administrației publice locale**. Rezultatele pe care le-a atins această țară sunt cu adevărat impresionante din perspectiva cetățenilor Republicii Moldova. Astfel, s-a renunțat integral la utilizarea actelor oficiale și documentației interne pe hârtie, cu toate că pentru cetățeni este menținută opțiunea solicitării acestora. În scopul facilitării interacțiunii cetățenilor cu autoritatea publică locală a fost creat un portal online al orașului, care poate fi accesat de orice cetățean în scopul obținerii imediate a oricărui act ar necesita. Practic, a fost exclusă integral nece-

sitatea prezenței fizice a cetățeanului la primărie și sediile serviciilor conexe acestora. Mai mult, chiar și ședințele autorităților publice locale - ale consiliului municipal, altor autorități, au loc online de cele mai multe ori. În Estonia, acest lucru se întâmpla pe larg chiar și înainte de pandemie. Doar la ședințele de constituire ale noilor autorități publice locale, după alegeri, și de alegere a primarilor, viceprimarilor și altor conducători de servicii deconcentrate e nevoie de prezența fizică a aleșilor locali. În scopul asigurării bunei desfășurări a acestor ședințe online, se folosesc, de asemenea, programe speciale, concepute de firme specializate care oferă serviciile respective autorităților. Există un sistem special, electronic, de circulație a actelor și documentației de lucru între diferite birouri și subdiviziuni ale serviciilor publice locale, iar decidenții - precum primarul, viceprimarul și alții - semnează electronic toate aceste acte. Toate aceste inovații au permis reducerea substanțială a cheltuielilor bugetare cu administrația publică. Astfel, municipalitatea Jõgeva, cu o populație de peste 13.000 de locuitori și un teritoriu de 1038 de kilometri pătrați (dimensiuni comparabile cu cele ale unui raion din Republica Moldova), are doar 59 de angajați ai tuturor serviciilor publice locale, inclusiv primăria.

Tot despre eficientizare, reducerea cheltuielilor și armonizarea identitară a unităților teritorial-administrative locale a fost vorba și atunci când în Estonia s-a pus problema unei reforme teritorial-administrative, încă în anii 2000. În 2015, au început procedurile de implementare a acestei reforme. Ea a constat din două mari acțiuni: în primul rând, au fost desființate administrațiile celor 15 comitate, care au rămas doar cu rol statistic. În al doilea rând, cele 213

municipalități pre-existente (30 urbane și 183 rurale), corespunzând comunelor, orașelor și municipiilor în Republica Moldova, au fost comasate până la 79 – 15 urbane și 64 rurale. Prin lege acestea nu pot avea sub 5000 de locuitori, însă cifra recomandată e de 11.000. Väino Tõemets a mai relatat audienței despre modul inteligent în care a fost implementată reforma administrativă, municipalitățile având libertatea de a se consulta și a decide asupra comasărilor și fiind bine finanțate pentru realizarea reformei. Reforma administrativă și digitalizarea au dus, în Estonia, la localizarea tuturor serviciilor publice și excluderea necesității unor călătorii în afara localităților de reședință pentru a rezolva probleme administrative.

Teritoriul Estoniei e cu peste 10.000 de kilometri pătrați mai mare decât al R. Moldova, iar aceasta din urmă are 898 de primării și peste 30 de raioane – de peste 10 ori mai multe. Se impun anumite concluzii și, ulterior, anumite acțiuni. Despre acestea a fost vorba în cadrul workshop-ului cu primarii și consilierii locali, axat pe identificarea unor soluții pentru implementarea digitalizării și trasarea elementelor principale ale concepției privind reforma teritorial-administrativă. Printre soluțiile identificate de primarii și consilierii prezenți s-a numărat inițierea unei comunicări directe cu autoritățile publice centrale, precum vicepremierul pe digitalizare și șeful Agenției Servicii Publice, care să faciliteze implementarea elementelor de e-guvernare la nivel local, inclusiv după modelul Estoniei. De asemenea, s-a propus inițierea demersurilor pentru

vizita unor primari din R. Moldova în Estonia pentru a face shadowing în administrația publică locală de acolo, adică a prelua de la fața locului bune practici de implementat acasă. Privind potențiala reformă teritorial-administrativă din R. Moldova, participanții la eveniment au propus realizarea unui studiu detaliat cu o analiză a cheltuielilor în administrația locală și, ulterior, cu o estimare a costului reformei administrative și a posibilităților de economisire prin implementarea pleneră a soluțiilor digitale în administrație. Ulterior, rezultatele acestui studiu ar putea fi diseminate și ar constitui o bază pentru discuțiile cu autoritățile centrale. S-a ajuns la concluzia că pentru o reformă deplină a administrației locale ar putea exista bariere constituționale, întrucât Constituția Republicii Moldova prevede existența a două nivele ale acesteia. Astfel, a fost conștientizată necesitatea unor demersuri pentru modificarea Constituției în sensul trecerii la un singur nivel al APL, însoțit, eventual, de comasarea unităților administrative.

Participanții la evenimentul de lansare al CLIC au convenit că vor dezvolta în continuare contactele inițiate cu această ocazie și vor extinde în continuare grupul primarilor interesați de inovații și digitalizare. Iar asta înseamnă că eforturile CLIC și ale LID Moldova de a aduce soluțiile digitale aproape de cetățenii Republicii Moldova și de a propune soluții inteligente, funcționale și avantajoase de reformă administrativă vor continua.

Dan NICU, Vlada MANGÎR

Rusia și NATO dau cărțile pe față în Europa Centrală și de Est

Dan NICU | Expert asociat LID Moldova

A studiat științe politice la Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București și a scris două volume de analiză socială și politică, al doilea numindu-se „Moldovenii în tranziție” și tratând subiectul tranziției post-sovietice din Republica Moldova într-o paradigmă mai largă a transformărilor social-politice din acest teritoriu pe parcursul ultimelor două secole. A colaborat cu analize de politică internă și externă, în special privind spațiul ex-sovietic și regiunea Mării Negre, la publicațiile periodice *Adevărul*, *Adevărul Moldova*, *Cotidianul* (București), *Timpul* (Chișinău). În 2019-2020 s-a specializat în comunicare strategică la Universitatea din Varșovia cu o bursă de cercetare obținută în cadrul programului Lane Kirkland. Interesele sale de analiză și cercetare cuprind atât securitatea regională în zona Mării Negre și spațiul ex-sovietic cât și sfera politică din Republica Moldova, subiecte aflate în conexiune. Este pasionat de istorie, geografie și literatura science fiction.

După anexarea Crimeii și inițierea războiului din Donbas cu susținerea Moscovei, relațiile dintre Alianța Nord-Atlantică și Rusia s-au răcit

gradual, ajungându-se, din 2014 încolo, la transformarea Mării Negre și altor spații geografice într-o arenă a tensiunilor bilaterale. Acestea se manifestă atât prin incidente de securitate militară – interceptări reciproce de avioane, amenințări asupra navelor maritime – cât și prin intensificarea acțiunilor de propagandă și război informațional. Însă până în octombrie 2021 Rusia și NATO mențineau relații diplomatice și dețineau reprezentanțe la Bruxelles și, respectiv, Moscova. Nu mai este cazul – contactele diplomatice au fost rupte la inițiativa părții ruse, după ce Alianța Nord-Atlantică a expulzat opt diplomați ruși acuzați de spionaj de la reprezentanța rusă la NATO.

Ce înseamnă asta pentru relațiile bilaterale? La prima vedere, evenimentul poate părea unul grav, însă, privit în particular pare mai mult o formalitate, este consfințirea unei stări de fapt, adică a reducerii la minim a relațiilor Rusia-NATO după agresiunile la adresa Ucrainei din 2014. Ne vom putea da seama dacă el a constituit, într-adevăr, o ruptură reală sau doar o formalitate urmărind evenimentele care i-au succedat. Despre acestea vom vorbi în continuare.

În perioada 8-11 noiembrie asistăm, în Europa Centrală și de Est, la o serie de evenimente de securitate de o gravitate sporită în comparație cu perioada anterioară, și ea tumultuoasă, corespunzând noului climat tensionat creat după evenimentele din 2014. Să le luăm pe rând.

În acvatoriul Mării Negre, Rusia acuză o sporire importantă a activității de spionaj aerian ale elementelor NATO prezente în regiune. Astfel, doar în zilele de 10 și 11 noiembrie Ministerul Apărării al Federației Ruse a detectat prezența a șase avioane de spionaj americane în regiunea estului Mării Negre, iar în ziua anterioară unul dintre aceste avioane s-ar fi apropiat la 35 de kilometri de țărmul rusesc. Autoritățile de la Moscova au calificat aceste acțiuni drept agresive și destabilizatoare. Autoritățile SUA au cerut părții ruse să asigure transparență privind mișcările sale de trupe de la frontiera cu Ucraina, care s-ar fi intensificat în ultimele săptămâni, și au declarat că operațiunile NATO din Marea Neagră vor continua în funcție de necesități. În același timp, Rusia acuză Ucraina de creșterea intensității operațiunilor sale militare în Donbas, după

ce forțele ucrainene au folosit, în premieră, o dronă de luptă Bayraktar pentru a bombarda o poziție de artilerie a separatiștilor pro-rusi. Observăm, astfel, o creștere a tensiunilor în proximitatea părții de sud a flancului estic al NATO. Pe 10 noiembrie, cu o reacție privind concentrarea de trupe ruse la frontiera cu Ucraina a venit președintele ucrainean Vladimir Zelenski, declarând: "Luptătorii noștri din est continuă să-și facă datoria, apără Ucraina și toți cetățenii ei. (...) De cei care suferă de boala invadării teritoriilor străine. Zilele trecute au parvenit informații privind o posibilă acutizare a maladiei. Partenerii noștri occidentali ne-au pus la dispoziție date privind mișcări active ale trupelor ruse de-a lungul frontierelor ucrainene și creșterea concentrării acestora. (...) Sper că acum toată lumea vede clar cine vrea pace cu adevărat și cine concentrează aproape 100.000 de militari la frontierele noastre".¹ În acest context, Moscova a acuzat SUA că prin intensificarea activităților de spionaj aerian în proximitatea țărului rusesc al Mării Negre încearcă să pregătească partea ucraineană pentru inițierea unei ofensive a trupelor sale în Donbas. Washingtonul a răspuns printr-o avertizare transmisă UE precum că Rusia ar lua în calcul invadarea militară a Ucrainei.

Odată cu creșterea tensiunilor în regiunea Mării Negre, avem concomitent de a face cu o situație fără precedent în proximitatea Mării Baltice, acolo unde mii de migranți din Orientul Mijlociu, în special din Irak și Siria, iau cu asalt frontiera cu Polonia ca să ajungă pe teritoriul acestei țări, iar de acolo în Germania, punctul final de destinație. Începând cu luna mai a acestui an, zeci de mii de cetățeni irakieni, sirieni, yemeniți dar și din țări africane au încercat să treacă fraudulos frontiera dintre Belarus și țările membre ale UE, întâi cu Lituania și Letonia și mai recent cu Polonia. Începând cu 8 noiembrie, criza de la frontiera belarusă-polonă a escaladat în confruntări dintre mulțimile de migranți și forțele de ordine poloneze care încearcă să-i oprească pe aceștia din a intra în țară. În mai puțin de 48 de ore, Varșovia a mobilizat aproape 20.000 de soldați ai trupelor de apărare teritorială, polițiști și grăniceri de-a lungul celor mai problematice sectoare de la frontieră. Ca răspuns, Minskul a anunțat misiuni de patrulare aeriană executate de bombardierele strategice ale Rusiei, dar și exerciții ad-hoc ale trupelor speciale și aeropurtate din Belarus și Rusia în regiunea orașului Grodno, foarte aproape de frontiera cu Polonia. Din imaginile date publicității de partea poloneză se poate vedea cum soldați în uniformă belarusă coordonează acțiunile

migranților care încearcă să distrugă gardurile de sârmă ghimpată și să ia cu asalt punctele de trecere a frontierei. Părțile se acuză reciproc de folosirea armelor și rele tratamente aplicate migranților. Polonia a anunțat că ia în calcul închiderea integrală a frontierei cu Belarusul, iar Aleksandr Lukașenko a anunțat că răspunsul său ar putea fi blocarea transportării gazului rusesc spre Polonia prin conductele care trec pe teritoriul belarus. Aliații occidentali din NATO și Uniunea Europeană și-au exprimat susținerea pentru poziția Varșoviei, iar președintele Andrzej Duda a anunțat că toate forțele armate ale Poloniei sunt în stare de alertă maximă. În același timp, Varșovia a anunțat că a solicitat ajutorul militarilor din Marea Britanie în misiunea de securizare a frontierelor sale, iar Londra și-a confirmat implicarea. Pe mai multe canale de Telegram au apărut imagini cu tancuri Leopard purtând însemnele armatei germane, transportate pe platforme feroviare spre orașul polonez Olsztyn, aflat la 250 de kilometri de frontiera cu Belarus, potrivit afirmațiilor autorilor respectivelor materiale. La ora scrierii acestui articol situația nu dă semne de calmare, cu toate că s-a anunțat sistarea transportării aeriene a migranților spre Minsk. Asta dă cel puțin speranța micșorării graduale a numărului migranților care se află în Belarus în acest moment, pe măsură ce mulți vor părăsi țara iar alții nu le vor lua locul. Un număr exact al migranților care se află acum în Belarus e greu de estimat, însă cel mai probabil e de ordinul câtorva zeci de mii.

Atât Polonia cât și ceilalți aliați ai ei au fost unanimi în a desemna evenimentele ca un război hibrid purtat de Aleksandr Lukașenko împotriva Europei. El vrea să obțină ridicarea sancțiunilor care afectează economia belarusă, impuse în urma fraudării alegerilor prezidențiale, represiunii sângeroase a opoziției și deturnării avionului Ryanair pentru a-l aresta pe jurnalistul Roman Protasevici. Implicit, o asemenea renunțare a Uniunii Europene la politica de sancțiuni ar însemna recunoașterea lui Lukașenko ca președinte legitim al țării.² Însă UE nu dă, deocamdată, semne că ar putea să cedeze – pe 15 noiembrie vor avea loc discuții privind un nou pachet de sancțiuni împotriva regimului de la Minsk.

Atât situația de la frontiera polono-belarusă, cât și cea din regiunea Mării Negre au un potențial sporit de a înrăutăți și mai mult climatul de securitate din Europa de Est și de a degenera în confruntări militare. Restul lunii noiembrie ar urma să arate dacă situația se va calma sau va involucra către o criză de securitate

¹ <https://www.unian.net/war/armiya-gotova-dat-otpor-zelenskiy-o-koncentracii-rossijskih-voysk-na-granice-s-ukrainoy-video-novosti-donbassa-11605708.html>

² <https://belsat.eu/ru/news/10-11-2021-obyasnyam-pochemu-migranty-idut-cherez-belarus-v-germaniyu-i-cto-govoryat-vlasti/?fbclid=IwAR345CuREbhuhD5kZzXQYPQvqZcvWR2PliwRrQnZw8Z4P70iAn5lz4lIE>

internațională de proporțiile celei a rachetelor cubaneze din 1962. Momentan, retorica tuturor părților și comunicarea oficială la care asistăm arată că momentul de-escaladării este încă departe.

Aceste evenimente grave din apropierea Republicii Moldova au loc pe fondul crizei energetice europene care, privită în ansamblu, încă nu a fost depășită. Și cu toate că purtătorul de cuvânt al președintelui Putin, Dmitri Peskov, a infirmat scenariul blocării transportului de gaz către Europa prin conducta Yamal care trece pe teritoriul Belarusului³, faptul că Lukașenko și-a permis să facă aceste amenințări e deja un lucru grav care nu contribuie la rezolvarea crizei energetice, ci are potențialul de a o agrava. Coincidență sau nu, însă la o zi după declarațiile lui Lukașenko, cantitatea de gaz livrată prin conducta Yamal s-a redus cu 40% față de ziua precedentă. În plus, având în vedere relațiile deosebit de tensio-nate în ultimele luni dintre Belarus și Ucraina, nu este exclus să vedem, în următoarele săptămâni, o "concreștere" a celor două crize de pe flancul estic al NATO. Mă refer la escaladarea simultană sau aproape simultană atât a violențelor la frontiera polono-belarusă, cât și în estul Ucrainei, dar și, eventual, la frontiera belarusă-ucraineană unde, potrivit declarațiilor președintelui Zelenski, au fost deja trimiși mii de soldați ucraineni care să fortifice hotarul în cazul unei mutări a atacurilor migranților dirijați de militarii belaruși către Ucraina. Dacă acest lucru se va întâmpla, atunci trebuie să introducem factorul implicării militare a Rusiei în ambele crize. Nu este exclus ca Moscova, care a semnat cu Minskul o serie de acorduri de integrare în statul comun Rusia-Belarus, să vrea să profite de situație pentru a "pecetlui" și mai mult unirea celor două țări, asigurându-și o prezență militară robustă pe teritoriul Belarusului și, mai ales, luând sub control militar permanent frontiera acestei țări cu Polonia. Pe frontul ucrainean, Rusia ar urma să respingă eventuala tentativă de ofensivă a forțelor ucrainene spre Donețk și Lugansk și, eventual, să extindă cu forța armelor zona de sub control separatist/rus cel puțin în

limitele administrative ale regiunilor Donețk și Lugansk, cu toate că ideea unui "pod terestru" între Crimeea și Donbas prin regiunile Zaporojie și Herson este la fel de tentantă și nu a fost întru totul abandonată.

Privind înapoi către sfârșitul lunii octombrie, atunci când au fost rupte raporturile diplomatice dintre Rusia și NATO, și luând în calcul ce s-a întâmplat și se întâmplă de atunci și până acum, este de parcă cele două părți și-ar fi aruncat mănua și ar fi înlăturat ultimele bariere din calea confruntării. Astfel, prin prisma ultimelor evenimente, aprecierile acelor analiști care declarau că închiderea reprezentanței Rusiei la NATO și a biroului NATO de informare de la Moscova reprezintă doar niște formalități și nu vor avea consecințe imediate încep să pară eronate. Rusia și NATO par să-și fi dat cărțile pe față și să fi început un nou capitol în relația lor, unul în care ambele părți merg pe calea confruntării.

La ce ne putem aștepta în Republica Moldova? Este greu de crezut că Rusia va recurge la "dezghețarea" instantanee a tuturor zonelor de conflict în care este implicată cu trupe. La cum arată situația acum, teatrele de operațiuni din Ucraina și Belarus sunt mult mai importante pentru Moscova. Însă nu ne putem relaxa atunci când în jurul nostru tensiunile cresc. Guvernarea din Republica Moldova încearcă să facă față provocărilor externe și este după o perioadă de eforturi depuse pentru asigurarea unui nou contract pentru importul de gaze din Rusia. În situația creată în regiune, Chișinăul trebuie să-și reafirme încă o dată parteneriatul strâns cu Uniunea Europeană și singura țară membră cu care se învecinează Republica Moldova, adică România. Trebuie sporită în continuare colaborarea pe linie militară și de securitate cu NATO și SUA, dar și cu România în particular. Iar în cazul unei amenințări iminente, guvernul de la Chișinău trebuie să acționeze în spiritul hotărârii Curții Constituționale din 2017 de interpretare a articolului 11 din Constituția Republicii Moldova privind neutralitatea, potrivit căreia neutralitatea nu poate fi interpretată ca pact autodistructiv iar în caz de amenințare existențială asupra statului, autoritățile pot solicita ajutor militar, inclusiv o prezență militară în Republica Moldova a trupelor statelor aliate și prietene. Prin opțiunile sociale, culturale și politice ale cetățenilor ei, Republica Moldova a făcut deja o alegere în favoarea Occidentului și trebuie să ne ținem acum de această alegere, nu mai avem cum mima "relații și cu unii, și cu alții", deoarece Rusia ne-a demonstrat în repetate rânduri că ne percepe ca dușmani. Prin urmare, garanțiile de securitate pe care trebuie să le căutăm le putem obține doar din direcția Vest.

³ <https://www.rbc.ru/politics/12/11/2021/618e3de89a79476b4f7e22ad>

METAVERSE – noua provocare a industriei media

Olga GUȚUȚUI | Expertă LID Moldova

Activează în domeniul media din anul 2011 și este specializată în legislația media. În perioada 2011–2015 a fost consultant principal în Comisia parlamentară Cultură, Educație, Cercetare, Tineret, Sport și Mass-media. Ulterior, a deținut funcția de membră a Consiliului Audiovizualului. Acum, Olga este director executiv la New Media Platform.

Pe parcursul activității a fost implicată în mai multe proiecte de cercetare și studii de evaluare privind situația mass-media din Republica Moldova. Din 2020 este expertă LID Moldova pentru legislație și politici mass-media.

La sfârșitul lunii octombrie (2021), fondatorul companiei Facebook a anunțat despre schimbarea numelui companiei în Meta¹. Acesta reflectă ambițiile corporative în creștere, dincolo de rețelele de socializare. Până și anunțul de schimbare a numelui a fost făcut într-o conferință de realitate virtuală. Parafrazându-l pe Mark Zuckerberg, CEO Meta, astăzi, Facebook este văzută drept o companie de social media, dar în ADN-ul său este o entitate care construiește

tehnologie pentru a conecta oamenii, Metaverse fiind următoarea destinație, la fel cum au fost rețelele de socializare atunci când au pornit la drum cu Facebook. L-aș completa prin a spune că, revoluția tehnologică intercalează industriile, așa încât tot mai mult vorbim despre ele ca un tot întreg. Media nu mai este văzută și nici abordată doar ca o entitate tradițională, separată, ci o componentă a unui proces conectat la tot ce înseamnă transformare.

De ce Meta și ce este Metaverse?

Michael Abrash, șef de echipă la Reality Labs Meta, zicea într-o postare „totul a început cu Snow Crash”. Este vorba despre romanul lui Neal Stephenson, scris la începutul anilor '90. În roman, autorul a văzut Metaverse drept o lume virtuală, persistentă și comună, o lume în care te poți mișca asemeni unui avatar, arătând așa cum îți dorești, respectând anumite limite totuși, în sensul că, (de exemplu) avatarul cuiva nu poate fi mai înalt decât este de fapt, pentru a preveni aglomerarea Metaverse-ului de giganti. Nu neapărat că Meta ar da viață romanului lui Stephenson, dar viziunea Facebook asupra Metaverse-ului adoptă același concept: o lume virtuală comună și conectată în care poți crea, învăța, lucra, face cumpărături, comunica și cunoaște oameni noi.

Deci, Meta vine de la Metaverse, care egalează cu combinația prefixului „Meta” (ceea ce înseamnă dincolo, după) și „Univers”. Vorbim despre locul în care lumea reală și cea virtuală se unesc, spațiul în care reprezentările digitale ale oamenilor pot interacționa în diferite contexte.

După anunțul făcut de Facebook și alți jucători din industria tehnologiei au început să vorbească despre propriile viziuni asupra realității virtuale și cele augmentate. CEO-ul Microsoft, Satya Nadella, susține că „Metaverse [...] schimbă nu numai modul în care vedem lumea, ci și modul în care participăm la ea – de la etajul fabricii până la sala de ședințe.” Spre deosebire de Facebook, Microsoft și Nvidia se concentrează mai

mult pe colaborarea în echipă și comunicarea în afaceri². Diferențele de viziune țin de intenția diferitor entități și mijloacele folosite de acestea pentru a intra pe piață. Cert însă este faptul că, companiile specializate, care investesc și vor investi în Metaverse, se vor axa tot mai mult pe subiecte ce țin de: inteligența artificială, realitatea virtuală, realitatea augmentată, 5G și cloud computing.

Metaverse șterge noțiunea de frontiere

Așa cum arată „Report: Make Sense of the Metaverse”³, Metaverse șterge noțiunea de frontiere și distanță fizică. În acest sens, Metaverse-ul devine un spațiu al oportunităților nelimitate (călătorii, colaborări, studii, servicii etc.), un mediu care presupune conexiune, cooperare și deschidere. Același document vorbește despre faptul că, produsele virtualizării deja există, având în vedere că oricine poate participa la un concert pe o platformă anume sau poate urmări un sezon NBA cu prietenii de pe un stadion virtual experimentat prin căștile Oculus. Toate aceste experiențe, așa cum susține și fondatorul Meta, sunt deconectate una de cealaltă, în timp ce o caracteristică esențială a Metaverse-ului este interoperabilitatea dintre ele, permițând o experiență de deplasare dintr-un spațiu în altul.

Matthew Ball indică și alte caracteristici esențiale ale Metaverse-ului⁴ și zice că acesta va fi:

- continuu – adică niciodată nu se „reținează”, „întrerupe” sau „termină”, el doar continuă la nesfârșit;
- sincron și în direct – chiar dacă evenimentele separate și programate din timp se vor întâmpla, la fel cum se întâmplă în „viața reală”, Metaverse-ul va fi o experiență vie care există în mod constant pentru toată lumea și în timp real;
- fără nici o limită pentru utilizatorii care accesează sistemul simultan, oferind, în același timp, fiecărui utilizator un sentiment de „prezență” – oricine poate face parte din Metaverse și poate participa la un anumit eveniment sau activitate împreună, concomitent și individual fără a depinde de cineva;
- o economie pe deplin funcțională – persoanele fizice și juridice vor putea să creeze, să dețină, să

<https://arstechnica.com/>

investească, să vândă și să fie recompensați pentru o gamă incredibil de largă de „muncă”, care produce „valoare” recunoscută de alții;

- o experiență care acoperă atât lumea digitală, cât și cea fizică, experiențe/rețele private și publice precum și, platforme deschise și închise;
- Metaverse-ul va oferi o interoperabilitate fără precedent a informațiilor digitale, a articolelor, a conținutului în fiecare dintre aceste experiențe. Astăzi, lumea digitală funcționează practic ca și cum ar fi un mall în care fiecare magazin folosește propria valută, carte de identitate obligatorie, unități de măsură proprii;
- plin de „conținut” și „experiențe” create și operate de o gamă incredibil de largă de colaboratori, dintre care unii reprezintă persoane fizice care operează de sine stătător, iar alții pot fi organizați în grupuri informale sau întreprinderi comerciale.

Realitatea virtuală versus Realitatea augmentată

Realitatea virtuală și cea augmentată au la bază tehnologii similare, nu și identice. Punctul comun pornește de la modul în care utilizatorii interacționează cu mediul digital. Dar, în timp ce realitatea virtuală încearcă să înlocuiască complet lumea reală, realitatea augmentată, pur și simplu, adaugă elemente noi pe ea. În acest fel, oamenii pot interacționa cu mediul fizic și pot obține în același timp informații suplimentare din dispozitivele sau aplicațiile de realitate augmentată pe care le folosesc. Altfel spus, realitatea virtuală

² Microsoft and Nvidia are working on their own more practical metaverse, <https://www.techspot.com/news/92064-microsoft-nvidia-working-their-own-more-practical-metaverse.html>

³ Report: Make Sense of the Metaverse, <https://media.monks.com/articles/report-make-sense-metaverse>

⁴ The Metaverse: What It Is, Where to Find it, and Who Will Build It, <https://www.matthewball.vc/all/themetaverse>

¹ Facebook announces name change to Meta in rebranding effort, <https://www.theguardian.com/technology/2021/oct/28/facebook-name-change-rebrand-meta>

„transportă” utilizatorul într-o lume virtuală pe când realitatea augmentată „suprapune” elemente virtuale în lumea reală⁵.

Termenul de *realitate virtuală* vine din limba engleză și presupune absența limitelor vizuale, o realitate a viselor, una imaginară. Primul sistem de realitate virtuală, Aspen Movie Map, a fost creat de către inginerii MIT în 1978. Acesta prezenta o simulare a orașului Aspen, Colorado, în care utilizatorii circulau pe străzi în unul din modurile predefinite. Au urmat anii care pot fi considerați „boom” în ascensiunea realității virtuale.

Despre *realitatea augmentată* se cunoaște din anul 1968, atunci când, Ivan Sutherland, informatician și profesor de la Harvard, a creat primul afișaj montat pe cap, din întreaga lume, care a fost intitulat „The Sword of Damocles”. Însăși termenul de „augmentend reality” a fost inventat în anul 1990 de către Tom Caudell și David Mizell⁶, cercetători pentru compania Boeing. Tot ei au început utilizarea realității augmentate într-un cadru industrial. În domeniul media și divertisment realitatea augmentată a fost adusă în anul 1994 de către scenaristul și producătorul, Julie Martin. Este vorba despre producția de teatru „Dancing in Cyberspace”. Spectacolul a presupus acrobați care dansau alături de obiecte virtuale pe o scenă fizică în fața unui public. Pe scurt, realitatea augmentată oferă posibilitate utilizatorului să vadă exact mediul în care se află, pe care sunt proiectate anumite elemente digitale, fără ca să fie necesar un dispozitiv special. Această tehnologie oferă o experiență vizuală unică și cu ajutorul ei informațiile pe subiecte anume devin mult mai ușor de manevrat, în acest sens, tot mai des este folosită în domeniul educațional.

Industria media în Metaverse

Deși Metaverse-ul este la o etapă incipientă de dezvoltare, acesta devine un subiect fierbinte, în special, pentru industria tehnologiei, media și telecomunicațiilor. Se fac investiții mari, pentru a revoluționa media digitală. În anul 2020, cu evenimente anulate din cauza pandemiei, tot mai mulți utilizatori au folosit social media pentru a interacționa, nu doar în timpul liber, dar și în interes de serviciu. Acum, mai mult ca niciodată online-ul și-a demonstrat capacitățile unice de interconectare. Acest aspect se referă atât la activitatea persoanelor juridice, cât și a celor fizice. Majoritatea industriilor, acolo unde nu este necesară prezența fizică a personalului, au

trecut la activitatea în online, procesul educațional s-a desfășurat (și se mai desfășoară) în online, oferind posibilitate în a accesa cursuri nu doar la nivel național, dar și internațional. Multe evenimente de amploare, la fel, au migrat în online. Mai mult decât atât, subiecții care au reușit să se orienteze în avalanșa evenimentelor din ultimii doi ani, au încasat sume fabuloase de la Spotify, Netflix, podcasturi și alte produse online care merg exponențial, indiferent dacă există sau nu o criză economică. Într-un fel sau altul, sigur, dar și sub presiunea inevitabilă a pandemiei, Metaverse-ul s-a făcut simțit în materie de comunicare și interconectare. Această perioadă a fost un impuls pentru diferite brand-uri în a-și spori activitatea virtuală, s-a dezvoltat foarte mult conținutul personalizat, în special cel video. De fapt, conturile persoanele din rețelele de socializare au fost un prim pas în personalizarea conținutului informațional. Or, fiecare utilizator de Facebook, Instagram, Twitter, YouTube sau oricare altă platformă devine o sursă informațională care alege ce fel de conținut vrea să partajeze cu comunitatea sa de prieteni sau urmăritori. Rezultatele sunt vizibile, în special în materie de industrii media și creative, conținutul video propriu devine tot mai mult și mai diversificat, iar odată cu creșterea influenței Metaverse-ului, oamenii vor experimenta și mai mult. Pe de altă parte, odată cu pandemia, industria divertismentului a fost decimată din punct de vedere al spectacolelor live, atunci când nu s-a putut folosi tehnologia pentru a produce conținut digital. Ceea ce vreau să zic, este faptul că producția media s-a diversificat foarte mult și continuă s-o facă. În acest sens, este necesar ca industriile media să-și determine foarte clar traiectoria și aceasta să fie proporțională cu dezvoltarea tehnologiilor inovatoare care continuă să ne uimească. Publicul trebuie să fie pregătit pentru următoarea iterație a internetului, iar producătorii de conținut ar trebui să-și pună întrebări cu privire la ce este Metaverse-ul, cum se pot implica și ce trebuie să facă înainte ca acesta să devină o dilemă pentru activitatea lor, din considerentul că, așa cum odată cu apariția rețelelor de socializare, oamenii au migrat de la media tradițională la cea socială, acum, calea va fi aceeași, de la social media la Metaverse, ceea ce presupune o mare provocare.

Rămân încă multe necunoscute, însă cert este faptul că Metaverse trebuie să ofere un spațiu prietenos, sigur și respectuos pentru fiecare. Oamenii trebuie să se simtă liberi în a fi prezenți, a găsi comunități și a construi afaceri.

⁵ Realitate augmentată vs. realitate virtuală, <https://www.orange.ro/help/articole/realitate-augmentata-vs-realitate-virtuala>

⁶ The History of Virtual and Augmented Reality, <https://www.dummies.com/software/the-history-of-virtual-and-augmented-reality/>

Independența procurorilor – cadrul de politici versus realitatea

Igor CIUREA | Președinte LID Moldova

Este membru al Consiliului Agenției Naționale pentru Cercetare și Dezvoltare (ANCD). Face parte din mai multe grupuri internaționale de experți, printre care Membru al Grupului European de Cercetători de Tineret al parteneriatului Consiliului Europei și a Comisiei Europene, membru al Grupului de Experți al Forumului European de Tineret, ș.a. Igor Ciurea prestează constant servicii de consultanță și analiză pentru agenții ONU din Moldova, instituții publice și organizații neguvernamentale pe domeniile: dezvoltarea societății civile, drepturile omului, dezvoltarea politicilor publice naționale și locale bazate pe rezultate și evidență, tineret și dezvoltare comunitară durabilă.

Autorul american James Freeman Clarke a expus unul din cele mai cunoscute citate legate de diferența între un politician și om de stat. În special, autorul a susținut că:

„Un politician se gândește la următoarele alegeri, omul de stat la următoarele generații. Un politician caută succesul partidului său, un om de stat pentru cel al țării sale. Omul de stat dorește să conducă, în timp ce politicianul se mulțumește să plece.”

Constantin CHILIAN | Expert LID Moldova

Are o experiență de 8 ani în domeniul juridic. Activitatea a început-o de la funcția de grefier la Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani, și a continuat în funcția de asistent judiciar la Curtea Supremă de Justiție. Din anul 2017–2019, a fost membru al Colegiului de redacție al Buletinului Curții Supreme de Justiție. În iunie 2018, a absolvit Programul de leadership pentru tinerii juriști din Republica Moldova (LEAD). Din decembrie 2019, a fost numit în funcția de judecător al Judecătoriei UNGHENI, specializat în cauze civile. În același timp, se ocupă de studierea particularităților jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului și se implică în diverse activități ce țin de sfera justiției.

În această ordine de idei, amintim că Parlamentul a revizuit Constituția în partea ce ține de „instituția procuraturii” în anul 2016. La fel, a fost adoptată Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25 februarie 2016 („Legea procuraturii”). Aceste măsuri cheie trebuiau să ofere independență și autonomie procurorilor, fiind gândite pentru următoarele generații. Cu toate acestea, în ultimii 5 ani, politicienii au „actualizat”

Legea procuraturii prin *circa* 18 legi de modificare sau completare a versiunii inițiale.

Nu este secret pentru nimeni că atunci când a fost revizuită Constituția Republicii Moldova s-a sperat foarte mult că independența procurorilor nu va fi doar un principiu pus pe hârtie, ci va fi o chestiune de fapt care va fi simțită pe deplin. E adevărat că noua Lege a procuraturii cuprinde un capitol separat ce prevede „garantarea independenței procurorului” și obligă procurorii să poartă mantie, dar nu o uniformă ca pe timpuri. La modul practic, procurorii continuă să primească dosarele în baza repartizării manuale făcute de procurorul-șef. În mod comparativ, judecătorii examinează cauzele lor în urma unei distribuirii aleatorii de către un program computerizat specializat.

În același context, deși se menționează că procurorii au o discreție decizională în exercițiul funcției și independență procesuală, **totuși deciziile luate pe marginea unui dosar pot fi anulate motivat de către procurorul ierarhic superior** dacă le consideră ilegale (art. 33 alin. (3) din Legea procuraturii). Rezultă că procurorul ierarhic superior are un control asupra oricărei decizii pe care o ia procurorul pe un caz concret. Chestiunea respectivă a fost supusă controlului Curții Constituționale, care a sugerat că nu există nicio problemă de ordin constituțional, și anume:

„Procurorii nu devin automat magistrați (cu același garanții de independență) doar pentru că la procedura lor de numire participă Consiliul Superior al Procurorilor. (...) Pe de altă parte, Curtea observă că articolul 299¹ alin.(4) din Codul de procedură penală prevede în mod expres faptul că ordonanța prin care procurorul ierarhic superior a soluționat plângerea poate fi contestată la judecătorul de instrucție (DCC nr.30 din 29 martie 2018, par. 21, 26)”. **În orice caz, articolul la care face referire Curtea Constituțională nu oferă posibilitate legală procurorului de a ataca personal decizia procurorului – șef.**

Ceea ce este necesar și poate chiar mai crucial este independența lor de fapt. În termeni concreți, a fost introdus – *Consiliul Superior al Procurorilor* – garantul independenței și imparțialității procurorilor. Cu alte cuvinte, acest organ este unicul care are competența de a propune numirea sau demiterea Procurorului General; de a propune numirea, transferarea, promovarea și demiterea procurorilor, inclusiv de a aplica măsuri disciplinare față de procurori. În Legea veche a procuraturii, acesta era garantul autonomiei, obiectivității și imparțialității procurorului.

Importanța acestui organ se demonstrează prin încercările politicianilor de a modifica atât componența,

cât și competența acestuia în cazul numirii sau demisiei Procurorului General. Prima încercare din anul 2019 a fost redusă la „zero” prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 21 mai 2020. În special, Curtea Constituțională a constatat că trebuie de revenit la varianta inițială de alegere a Procurorului, deoarece:

- „**parag. 80.** (...) Dacă un organism extern ar fi avut un rol consultativ sau, de exemplu, ar fi efectuat o examinare a candidaților pe baza calificărilor lor profesionale pentru a asigura transparența și integritatea procesului de recrutare, acesta nu ar fi interferat substanțial cu mandatul constituțional al Consiliului Superior al Procurorilor.
- **parag. 82.** În baza celor menționate, Curtea consideră că implicarea Comisiei instituită de Ministerul Justiției în procesul de numire în funcție a Procurorului General în modul stabilit de articolul 17 din Legea cu privire la Procuratură contravine articolului 125 din Constituție.”

Cu privire la componența Consiliului, Constituția a prevăzut că procurorii în cadrul **acestui organ constituie o parte importantă**. Elementul decisiv pentru luarea unei decizii este - raportul dintre membrii procurori și non - procurori.

Astfel, prin Legea din anul 2019, Parlamentul a modificat componența Consiliului **de la 12 membri** (6 procurori de carieră; Procurorul General, și 5 non - procurori) **la 15 membri** (6 procurori de carieră; Procurorul General și 8 non - procurori). Majoritatea procurorilor a fost schimbată pe majoritatea non - procurorilor, din care face parte, printre altele,

- Ministrul Justiției;
- un membru numit de Președinte;
- unul de către Parlament;
- unul de către Guvern (...).

În cazul de față, potrivit Hotărârii Curții Constituționale nr. 13 din 21 mai 2020, Curtea Constituțională a subliniat că sintagma folosită de Constituție – „**constituie o parte importantă**” -, **nu poate fi echivalată cu formula „constituie majoritatea”**. În opinia Curții, numărul de 7 procurori în comparație cu 8 membri non - procurori respectă cerințele Constituției. În viziunea Curții, o asemenea soluție instituie un echilibru între condiția asigurării independenței procurorilor și condiția evitării autoguvernării corporatiste în cadrul Consiliului Superior al Procurorilor.

Fără mari surprize, după alegerile din vara anului 2021, majoritatea parlamentară a intervenit legislativ în privința aceleiași legi. Mai exact, Legea nr. 102 din

<https://www.dvartora.ro>

24 august 2021 de modificare și completare a Legii procuraturii s-a referit în linii generale:

- la procedura de evaluare a performanțelor Procurorului General;*
 - la suspendarea de drept a Procurorului General;*
 - la încetarea mandatelor adjuncților Procurorului General;*
 - la componența Consiliului Superior al Procurorilor.*
- În primul rând, aceiași politicieni care în anul 2019 au mărit numărul membrilor în Consiliul Superior al Procurorilor, acum au decis să-l micșoreze de la 15 la 12. A fost exclus Procurorul General, procurorul-șef al Procuraturii UTA Găgăuzia și președintele Uniunii Avocaților. Raportul de forțe a constituit – 5 procurori de carieră / 7 non - procurori, dintre care face parte:

- Avocatul Poporului, *ales de majoritatea deputaților aleși;*
- Ministrul Justiției, *ales de majoritatea deputaților aleși;*
- un membru numit de Președinte;
- unul de către Parlament, *ales de majoritatea deputaților aleși;*
- unul de către Guvern, care reprezintă *majoritatea deputaților aleși (...).*

De asemenea, a fost introdus limita de vârstă pentru membrii din Consiliul Superior al Procurorilor potrivit căreia mandatul lor încetează la atingerea vârstei de 65 de ani. Astfel, mandatul fostului membru numit de Președinte a fost încetat, **iar actualul Președinte a numit un alt candidat**. În plus, președintele interimar al Consiliului Superior al Magistraturii **a obținut recent**

dreptul de a participa și de a vota la ședințele acestui Consiliu.

În al doilea rând, Curtea Constituțională a pronunțat o soluție de inadmisibilitate a sesizărilor depuse de către opoziția parlamentară, ceea ce înseamnă că nu a fost examinat conținutul concret al Legii nr. 102, ci s-a stabilit că argumentele invocate de părți nu ridică probleme de constituționalitate. Totuși, o atenție deosebită trebuie acordată opiniei separate scrise de către judecătorul Serghei Țurcan, care a menționat că:

„*Orice modificare a componenței și modului de constituie a Consiliului nu trebuie să știrbească din independența acestei autorități publice de rang constituțional și nu trebuie să plaseze eventual Consiliul sub influență sau control politic. Drept consecință, orice intervenție legislativă în componența acestuia trebuie să fie justificată și profund argumentată. Or, excluderea Ministrului Justiției, președintelui Consiliului Superior al Magistraturii și Avocatului Poporului a fost sugerată de către organisme și experți internaționali (a se vedea, spre exemplu, Documentul tehnic din februarie 2021 „Revizuirea componenței și funcționalității Consiliului Superior al Procurorilor din Republica Moldova”, elaborat de experții Consiliului Europei dl James Hamilton și Mjriana Visentin în cadrul proiectului „Acțiune împotriva corupției în Republica Moldova”)”*

Mai târziu, președintele Comisiei de la Veneția a declarat la Chișinău că – „*nu trebuie confundată graba cu urgența în procesul legislativ în domenii atât de sensibile*”. Mai mult, președintele Comisiei a precizat că va veni cu o poziție oficială în privința Legii nr. 102/2021.

După un șir lung de modificări, se observă că lupta nu se duce pentru „organele consultative” care ar putea propune numirea sau demisia Procurorului General, ci se duce pentru componența Consiliului Superior al Procurorilor, unicul organ constituțional care este garantul independenței și imparțialității procurorilor.

La drept vorbind, este dificil de găsit o formulă ideală pentru componența Consiliului Superior al Procurorilor. În acest sens, au fost prezentate mai multe standarde internaționale prin intermediul avizelor din partea Comisiei de la Venetia, recomandărilor elaborate de către Grupul de State împotriva Corupției sau opiniilor formulate de către experții naționali și internaționali. **În orice caz, datorită cunoștințelor directe a societății și nevoilor sale, autoritățile naționale sunt în mai multe situații mai bine plasate pentru a decide și a evalua acest „interes public”.**

Determinarea acestui interes trebuie pornită de la scopul constituțional al acestui organ. Pe de o parte, Consiliul în ansamblul său trebuie să asigure independența și imparțialitatea procurorilor. Pe de altă parte, trebuie de evitat o autogovernare corporatistă din partea procurorilor în cadrul Consiliului. Totodată, fiecare procuror trebuie să aibă sentimentul că independența sa procesuală față de executiv, legislativ sau orice altă autoritate al statului va fi protejată. În același context, soluțiile adoptate de Consiliu ar trebui să convingă un observator obiectiv (societatea, sistemul de justiție) că acestea nu au fost influențate din exterior și au fost asigurate garanții adecvate de imparțialitate, responsabilitate și transparență.

Cu alte cuvinte, componența acestui organ urmează să fie sustenabilă în timp și să găsească un consens larg politic, care nu ar fi tentat să efectueze modificări după fiecare alegeri parlamentare. Drept consecință, ar putea fi propuse următoarele recomandări:

1. *distribuirea egală a locurilor de procurori și non – procurori în cadrul Consiliului;*

- în majoritatea cazurilor, Consiliul decide cu majoritatea membrilor prezenți dacă cel puțin sunt prezenți 2/3 din numărul total. Fiecare membru are un vot, dar în caz de egalitate de vot, Președintele Consiliului are votul decisiv; (a se vedea mai jos modul de alegere al Președintelui);
- interpretarea sintagmei din Constituția Republicii Moldova – „procurorii constituie o parte importantă din Consiliu” – ca fiind egală după număr, întrucât nu putem afirma prin analogie că opoziția parlamentară constituie o parte importantă din compoziția Parlamentului

atâta vreme cât nu are nicio pârgă reală de a influența deciziile luate de majoritatea Parlamentului. În acest sens, în unele chestiuni importante, Constituția prevede votul calificat (3/5 sau 2/3 din 100 de deputați) al deputaților pentru luarea deciziilor;

- măsură similară a fost adoptată pentru Consiliul Superior al Magistraturii (6 judecători și 6 non – judecători), fiind avizată pozitiv de către Curtea Constituțională care a reținut că proiectul respectă un echilibru între condiția asigurării independenței judecătorilor și condiția evitării autogovernării corporatiste în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii;

2. *introducerea Președinției rotative, care va fi realizată prin rotație de către un membru procuror și, după caz, de către un membru non – procurori. Mandatul de Președinte să fie scurtat la 2 ani, ceea ce ar permite funcționarea efectivă a acestei măsuri.*

3. *excluderea din cadrul membrilor a Ministrului Justiției (inclusiv interimar), Președintelui CSM (inclusiv interimar) și Avocatul Poporului;*

- așa o propunere este argumentată în *Documentul tehnic din februarie 2021 „Revizuirea componenței și funcționalității Consiliului Superior al Procurorilor din Republica Moldova”, elaborat de experții Consiliului Europei dl James Hamilton și Mjriana Visentin în cadrul proiectului „Acțiune împotriva corupției în Republica Moldova”;*
- Este adevărat că Avocatul Poporului este independent față de factorul politic, în special datorită faptului că poate fi revocat din funcție cu votul a 2/3 din deputați aleși; Totuși, acesta este numit prin votul majorității deputaților aleși, care în anumite cazuri ar putea provoca discuții în societatea civilă și nu ar avea forța de a convinge un observator independent și obiectiv despre rezultate concursului;
- Este de menționat că nu există un standard european împotriva implicării directe a ministrului justiției ca membrul al Consiliului. Înlocuirea Ministrului Justiției cu un reprezentant al său, ales în condițiile de la punctul de mai sus, sau fie ales de către Guvern la propunerea acestuia. Cu toate acestea, sunt foarte importante aparențele care trebuie să ofere credibilitate acestui organ și să nu trezească îngrijorări. De exemplu, în urma unei reforme constituționale în Franța din anul 2008, foști membri de drept –

Președintele Republicii și Ministrul Justiției - au fost excluși. În prezent, Ministrul Justiției poate participa la ședințele Consiliului, cu excepția procedurilor disciplinare și fără drept de vot.

- Suntem de acord cu menținerea situației actuale cu privire la excluderea Procurorului General. Acesta ar urma să aibă mai mult un rol similar cu cel propus pentru ministrul justiției;
- 4. *Modificarea modalității de alegere a membrilor non – judecători de către Parlament și Președinte, inclusiv alegerea unui candidat din partea comunității avocaților și judecătorilor;*
- Crearea unei comisii specializate a Parlamentului pentru numirea candidaților la funcția de membru non – judecători. Comisia urmează a fi formată din reprezentanții egali ai majorității și opoziției (de exemplu – 10, 12, 14 membri). În caz de egalitate, Comisia trebuie să prezinte primii doi candidați votați, dintre care unul trebuie să fie membrul al opoziției. În astfel de situație, Parlamentul poate adopta sau respinge lista propusă, solicitând efectuarea unui concurs repetat. În cazul respingerii repetate, lista se consideră adoptată în mod automat (e caz similar ales de Albania în procesul de evaluare extraordinare a judecătorilor);
- Este foarte atractivă modalitatea aplicată potrivit Constituției Franceze. Președintele selectează un candidat a cărui numire poate respinsă doar de către Comisia specializată a Parlamentului prin aviz în baza votului 3/5 din membrii acesteia;
- Aceeași modalitate ar putea fi aplicată în cazul membrilor din rândul avocaților care vor avea posibilitatea de a participa la un concurs trans-

parent în fața Comisiei specializate. Concursul deschis pentru toți avocații doritori va fi un proces mult mai echitabil decât propuneri exprese din partea organelor de conducere/autoadministrare a avocaților. În mod special, legislatorul ar putea introduce condiții speciale pentru fiecare avocat legate de vechimea în muncă, reputația ireproșabilă și alte criterii.

- Consiliul Superior al Magistraturii ar putea alege o persoană care se bucură de o înaltă reputație profesională și integritate, cu experiență în domeniul dreptului sau în alt domeniu relevant, în urma unui concurs public, transparent și bazat pe merit;

Pe cale de consecință, promovarea și adoptarea unor reguli clare și exacte, cu implicarea egală a majorității și opoziției, inclusiv a societății civile și comunității avocaților și judecătorilor, realizează cel mai important obiectiv al unui „om de stat” – stabilitatea și continuitatea măsurilor adoptate pentru multe generații înainte. În același timp, siguranța procesuală a procurorilor se află în strânsă legătură cu controlul public asupra instituției procuraturii. În cazuri excepționale, la protecția măsurilor respective ar sta Curtea Constituțională care trebuie să verifice atent și minuțios dacă justificarea schimbărilor în componența Consiliului Superior al Procurorilor este justificată și profund argumentată.

Parafrazând citatul de la începutul articolului, constatăm că „este în interesul societății, sistemului de justiție și politicului să fie consolidate reguli clare și previzibile în partea ce ține de componența Consiliului Superior al Procurorilor, care nici peste mult timp generațiile viitoare nu ar avea niciun motiv întemeiat să se îndepărteze de la precedentele stabilite anterior.

Provocări ale proprietății intelectuale: care sunt și cum le depășim?

Rodica CRUDU | Expertă LID Moldova

Dr., conferențiar universitar, Decan al Facultății de Relații Economice Internaționale, Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM), unde este profesoară din 2004. Din 2014, deține titlul de profesor Jean Monnet, coordonează mai multe proiecte Jean Monnet în Moldova în domeniul studiilor de integrare europeană. Din august 2017 până în ianuarie 2018, a deținut o bursă Fulbright la American University din Washington D.C.

În era digitală, inovația are un rol esențial în obținerea și menținerea unui avantaj competitiv. În căutarea de a-și reduce costurile de producție și de a asigura avantaje comparative, firmele caută noi moduri de lucru, noi modele de afaceri, lansează noi produse. Ca rezultat, asistăm la o viteză fără precedent de lansare pe piață a noi produse inovatoare, o micșorare considerabilă a ciclului de viață al acestor produse, intensificarea concurenței, care devine tot mai acerbă etc. Toți acești factori au determinat companiile să-și ajusteze modelul de afaceri, iar produsele inovatoare să fie modelate prin combinarea mai multor elemente de PI, care depășesc abordarea tradițională (i.e. aspectele intangibile ale unei mărci,

conținut digital, seturi de date și drepturi de baze de date, etc.).

De asemenea, progresul tehnico-științific a condus la apariția unor noi forme de PI, precum proprietate intelectuală digitală, care este proprietate intelectuală în format digital. Gama de materiale acoperite de acest termen este extinsă, în creștere și include: software, muzica originală, fotografiile, desenele, film și video site-uri, web, grafică, date tehnice în format digital, publicații cu drepturi de autor etc. Industriile care produc proprietate intelectuală digitală reprezintă acum o parte considerabilă atât în creșterea economiei cât și a comerțului internațional. Astăzi, toate companiile și persoanele fizice stochează, creează sau manipulează în alt mod un fel de informații digitalizate. Realitatea informațiilor digitale pune probleme în ceea ce privește utilizarea și reutilizarea informațiilor, precum și drepturile și responsabilitățile deținătorilor de drepturi și ale consumatorilor în conformitate cu legile existente. Dezbaterile asupra proprietății intelectuale include aproape toată lumea, de la autori și editori (care nu au întotdeauna interese coincidente), la consumatori (de exemplu, publicul care citește, ascultă și vizionează), la biblioteci și instituții de învățământ, la organisme guvernamentale și de standardizare. Protecția drepturilor de proprietate intelectuală poate fi uneori "dificil" de realizat, deoarece încearcă să găsească compromisul dintre interesele mai multor părți interesate, care uneori sunt opuse.

Provocarea clasică este să se atingă și să se mențină un echilibru între interesele și motivațiile acestor părți, oferind, pe de o parte, suficient control pentru a motiva autorii, inventatorii și editorii să creeze și să difuzeze lucrări, dar, pe de altă parte, să tempereze acest control astfel încât să nu fie amenințate unele obiective de politică publică, cum ar fi prezervarea moștenirii culturale a națiunii, accesul larg la informații, promovarea educației și a excelenței în activitatea de cercetare – dezvoltare – inovare.

În mare parte, în ultimele două secole de istorie a proprietății intelectuale am asistat la o echilibrare reușită a acestor detalii. Însă, infrastructura informațională prezintă astăzi un salt în tehnologiile infor-

maționale și de comunicații care poate deranja echilibrul actual. Mizele implicate în toate acestea sunt mari, atât din punct de vedere economic, cât și din punct de vedere social. Deciziile luate acum și în viitorul apropiat vor determina cine va beneficia de pe urma tehnologiei și cine va avea acces la ce informații, în ce termeni, care vor fi elementele fundamentale ale viitorului nostru ca societate informațional/digitală. Pentru a ne asigura că suntem capabili să construim tipul de societate informațională pe care ne dorim să o avem, trebuie, ca societate, să ne întrebăm dacă mecanismele existente încă funcționează și, dacă nu, ce ar trebui făcut. Ce opțiuni există pentru atingerea obiectivelor importante ale legii și politicii privind proprietatea intelectuală în era digitală?

Care sunt provocările protecției Proprietății Intelectuale în era digitală?

În era digitală, progresele tehnologiilor, pe de o parte, vin să faciliteze crearea de inovații, dar, pe de altă parte, îi fac pe creatori mai vulnerabili, deoarece este foarte dificil să se asigure protecția PI într-o lume în care toată lumea poate accesa, partaja și utiliza conținutul fără acordul autorilor. Progresul tehnologic nu poate doar să faciliteze încălcarea drepturilor de PI, ci face procesul de demonstrare a faptului că încălcarea a avut loc, făcând astfel aplicarea drepturilor de PI mai complexă. Tendințele în dezvoltarea noilor tehnologii și interferența acestora cu protecția PI sunt modelate de mai multe probleme și provocări:

- 1) **Dezvoltarea World Wide Web** a permis utilizatorilor să acceseze, să utilizeze și să publice informații cu un efort de doar un clic. Unii autori consideră că World Wide Web creează o lume de probleme juridictionale când vine vorba de proprietatea intelectuală digitală¹, deoarece a făcut posibil ca reproducerea să se facă la costuri mult mai mici pentru deținătorii de drepturi², dar a crescut și frecvența încălcărilor drepturilor de autor³. Provocarea în sine este că internetul este un serviciu mondial, iar atunci când activele digitale sunt create, acestea pot fi recreate și distribuite în diferite țări, de pe tot globul;
- 2) **Reproducerea "ușoară" erodează barierele naturale.** Cu zeci de ani în urmă, reproducerea obiectelor de PI în format fizic (de ex. o carte) era pe

<https://www.myhrtoolkit.com>

atât costisitoare, cât și dificilă. Costul repăririi și distribuirii ilegale a unei cărți protejate prin drepturi de autor putea fi un argument suficient pentru a-i convinge pe potențialii contravenienți să se abțină de la furtul lucrării. Cu toate acestea, astăzi activele digitale pot fi reproduse la infinit, ușor și ieftin. Deci, încălcarea proprietății intelectuale digitale este mult mai ușoară decât reproducerea lucrărilor fizice;

- 3) Dezvoltarea World Wide Web a permis ca **produsele informaționale și activele digitale** nu numai să fie **reproduse cu ușurință**, ci și **distribuite** cu o viteză mare în întreaga lume (costul marginal fiind aproape egal cu zero), dând posibilitatea utilizatorilor cu rea credință de a utiliza copii neautorizate⁴. Procesul devine incontrollabil odată cu proliferarea rețelelor sociale care și-au dezvoltat modelele de afaceri pe partajarea de conținut digital, ceea ce a făcut practic imposibilă monitorizarea miliardelor de imagini, videoclipuri și mai multe distribuite pe aceste rețele. Acest lucru a crescut numărul de încălcări ale drepturilor de autor și a făcut ca aplicarea drepturilor de proprietate intelectuală să fie mai complexă. Deținătorii de mărci comerciale au și ei o nouă bătaie de cap – acum trebuie să asigure monitorizarea web pentru potențialele încălcări ale mărcilor înregistrate în numele de domenii și pe site-uri web de internet, pentru a urmări disponibilitatea noilor zone de domenii și pentru a lupta împotriva cybersquatting-ului¹.

¹ Practica de a înregistra nume, în special firme cunoscute sau nume de mărci, ca domenii de internet, în speranța de a le revinde pentru un profit.

- 4) Alături de progresele tehnologice, **dreptul PI** a cunoscut și o dezvoltare vertiginosă, devenind **extrem de complex și cu diferențieri mari de la țară la țară**. Caracterul internațional al problemei este redat de faptul că infrastructura informațională este globală, iar interpretările și statutele referitoare la legea IP variază deja de la stat la stat. Există și variații considerabile atitudinile culturale față de proprietatea intelectuală. Ceea ce poate fi o utilizare ilegală a proprietății intelectuale digitale în Statele Unite nu poate fi considerat ilegal în China, sau invers. Odată ce mediul digital permite persoanelor să acceseze informații și active digitale din întreaga lume, acest lucru s-a dovedit a face dificil de înțeles ce este legal și ce nu. Caracterul complex al legislației actuale privind PI reprezintă o mare provocare atunci când este vorba de a pune lumină asupra legalității unei acțiuni sau de a urmări o revendicare pentru utilizarea ilicită a unui drept, ceea ce poate fi incredibil de dificil (1). Ca rezultat, apare o nouă diviziune al dreptului PI, și anume dreptul PI digitale, care încearcă să abordeze aceste incertitudini și să ajusteze legea existentă la actualizările și schimbările continue ale erei digitale;
- 5) **Interpretarea diferită a conceptelor juridice în diferite sisteme de drept.** Dreptul PI este unul dintre cele mai fluide domenii ale dreptului care există. Se schimbă și se actualizează în mod constant încercând să țină pasul cu noile tehnologii, cu noile tendințe în jurisprudență și chiar cu compromisurile legate de industrie⁵. Întrebați doi experți în PI diferiți despre părerea lor despre un anumit subiect și sunt șanse să obțineți două interpretări foarte diferite. Acest lucru este valabil mai ales pentru proprietatea digitală. Legea IP digitală este încă un domeniu în curs de dezvoltare și încă încearcă să ajungă din urmă noile tehnologii informaționale;
- 6) O altă provocare identificată este cea de natură **jurisdicțională**. În timp ce legile, politicile de aplicare și chiar atitudinile culturale față de IP variază considerabil în funcție de țară, rețelele IT au o acoperire globală; prin urmare, poate fi dificil de stabilit ale cui legi se aplică contravenientului. Prin urmare, apar astfel de întrebări: Care este instanța la care titularul dreptului poate solicita protecție?; Care este curtea care are competența de a soluționa cazul privind drepturile de proprietate intelectuală încălcate pe internet? Mai mult, asistăm la tot mai multe cazuri în care apărătorul contestă periodic competența instanței în cazurile de încălcare a drepturilor de PI pe internet. În mod

reactiv, se atestă faptul că contravenienții își mută activitatea și informațiile în țările în care legile și aplicarea lor este mai blânde.

- 7) **Executarea drepturilor de PI (enforcement).** Potențialul de anonim pe internet transformă mulți dintre cei care încalcă PI digitală în fantome. În plus, unii dintre ei (infractorii comerciali, cât și cu persoane fizice) pot prolifera în mod intenționat obiecte de PI furate, dar chiar și mai mulți o fac pur și simplu din ignoranță⁶. Respectiv, dacă se descoperă utilizări neautorizate ale unui drept de PI digitală, urmărirea unei reclamații pe acest caz poate fi incredibil de dificilă. În vederea contracarării acestor cazuri, țările au creat și aplică instrumente de monitorizare a respectării drepturilor de PI. În Republica Moldova, ca și în majoritatea țărilor membre ale UE, există un Observator al PI⁷, al cărui scop este înlăturarea curențelor depistate în sistemul de asigurare a respectării drepturilor de proprietate intelectuală la nivel național, precum și monitorizarea, promovarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală, și facilitarea colaborării între autoritățile publice și titularii de drepturi. Însă o metodologie pentru măsurarea prejudiciului cauzat de încălcarea PI nu este încă definitivată, ceea ce îngreunează eforturile de enforcement a PI.

Concluzie:

În încheiere, se poate spune că progresul tehnologic a condus la schimbări radicale în economia protecția PI, și anume: (1) informația în formă digitală a schimbat economia reproducerii, (2) rețelele de calculatoare au schimbat economia distribuției și (3) World Wide Web a schimbat economia publicării. Acest lucru a creat, pe de o parte, un avantaj evident pentru deținătorii de drepturi, permițându-le să își reducă costurile de producție, dar, pe de altă parte, a permis și contravenienților să se bucure cu rea-credință de copii digitale perfecte, să le distribuie ieftin și aproape instantaneu.

În ciuda mai multor provocări, progresul tehnologic vine și cu soluții tehnice diferite pentru a echilibra interesele deținătorilor de drepturi de autor și ale utilizatorilor de proprietate intelectuală². De-a lungul timpului, țările au încercat să adopte mai multe convenții și legi care au menirea să asigure protecția proprietății intelectuale, inclusiv în mediul online. Totuși, caracterul complex al drepturilor de PI și existența diferitor sisteme de drept, pe de o parte, și progresul rapid al tehnologiilor digitale, pe de altă parte, a permis pronunțarea mai multor provocări pentru toate părțile interesate.

Ce putem face pentru a depăși aceste provocări?

- La nivel global, este nevoia de a fi stabilite niște **abordări armonizate, uniforme ale aspectelor jurisdicționale**, ceea ce ar crește eficacitatea protecției proprietății intelectuale și, prin urmare, ar oferi o siguranță mai mare pentru deținătorii de drepturi de proprietate intelectuală;
- La nivel național, avem nevoie de actualizarea politici publice. **Construirea eficientă a politicilor publice** necesită analiza dilemei protecției PI în termeni mai largi decât însuși dreptul PI și trebuie să ia în considerare întreaga gamă de forțe implicate, a problemelor și viziunilor acestora (cum ar fi: avocați, tehnologi, economiști, psihologi și factori de decizie politică).
- De asemenea, este necesară o **strategie de enforcement**, care va crea și va facilita identificarea și evidența dovezilor și informațiilor clare cu privire

Referințe:

- ¹ Muir, J. (2016). Digital Intellectual Property Rights | J. Muir & Associates. <https://jmuirandassociates.com/digital-intellectual-property-rights/> (accesat online pe 12.10.2021)
- ² Hattopadhyay, S. (2013, 7-8 March). *Intellectual Property Rights in Digital Environment*. In National Conference on Reprographic Rights and Copyright Act: Challenges and Management, Indian Statistical Institute, Kolkata. [Conference paper]. http://eprints.rclis.org/28939/1/Intellectual%20Property%20Rights%20in%20Digital%20Environment_ISI.pdf (accesat online pe 10.10.2021)
- ³ Gulyaeva, N. (2021). *Intellectual Property Law in the Digital Society: Challenges and Opportunities*. Expert Guides. Retrieved 30 September 2021, from <https://www.expertguides.com/articles/intellectual-property-law-in-the-digital-society-challenges-and-opportunities/ARCPWTMM>
- ⁴ National Research Council (2000). *The Digital Dilemma: Intellectual Property in the Information Age*. Washington, DC: The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/9601>
- ⁵ Intellectual property challenges for the digital economy. (2021). <https://www.ifm.eng.cam.ac.uk/insights/innovation-and-ip-management/intellectual-property-challenges-for-the-digital-economy/> (accesat în 29 Septembrie 2021)
- ⁶ Enforcing IP rights in a digital environment. (2020). <https://www.businessgoing.digital/enforcing-ip-rights-in-a-digital-environment/> (accesat online pe 30.09.2021)
- ⁷ <http://observatorpi.md/>

² Un exemplu sunt bibliotecile electronice, care permit utilizatorilor să descarce pe dispozitivul lor versiunea electronică a unei cărți, fără a avea posibilitatea de a copia părți din ea sau de a o tipări, și care este ștersă automat odată cu expirarea perioadei de împrumut. În ciuda faptului că este un instrument eficient pentru protejarea drepturilor de proprietate intelectuală în mediul digital, acesta poate limita și utilizarea loială a operelor protejate prin drepturi de autor (adică realizarea unei copii pentru uz personal).

Reforma electorală: cum consolidăm încrederea cetățenilor în procesele electorale?

Victor PRUTEANU | Expert LID Moldova

Lucrează în alegeri din 2014, când a fost selectat și instruit pentru a fi formator în cadrul Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) pe lângă Comisia Electorală Centrală, în scopul instruirii tuturor părților interesate ale procesului electoral. Aici a intrat în profunzimea activităților ciclului electoral, deoarece a fost direct implicat în fiecare fază a acestuia.

Pe lângă activitățile din cadrul alegerilor din Moldova, el a participat și în misiuni de observare a alegerilor peste hotare: Coreea de Sud (2015, observator pe termen scurt), Spania (2015 observator pe termen lung) și Ucraina (2019 și 2022 observator pe termen lung). Este licențiat în Drept la Universitatea Liberă Internațională din Moldova și Magistru în Științe Politice (Management Politic și Electoral) la Universitatea de Stat din Moldova.

În prezent, Victor este funcționar public, conducând secția multimedia și rețele sociale din cadrul Secretariatului Parlamentului Republicii Moldova, în timp ce lucrează cu jumătate de normă pentru CICDE ca formator și cercetător.

Igor CIUREA | Președinte LID Moldova

Absolvent al Universității de Stat din Moldova, facultatea de drept. Masterand al aceleiași instituții în domeniul procedurilor judiciare civile. Participat a numeroase cursuri de formare în domeniul managementului de proiecte, evaluarea impactului, dezvoltarea politicilor publice bazate pe rezultat, drepturile omului și instrumente internaționale de protecție a acestora, ș.a.

Autor al peste 30 de publicații, ghiduri practice și analize a politicilor publice, printre care Indexul de Tineret bazat pe Disparități (2015, Analiza Bugetelor Locale de Tineret (2014-2020), Evaluarea Bugetului Public Național din Perspectiva Tinerilor (2018), Ghid de Activism Comunitar (2020), Integrarea Drepturilor Tinerilor în Mecanismele Internaționale de Protecție a Drepturilor Omului (2021), E-Guvernare pentru Republica Moldova. Repere Generale și Bune Practici, Evaluarea Implementării Strategiei Naționale de Dezvoltare a Sectorului de Tineret (2021), ș.a.

Alegerile libere, corecte și transparente sunt un deziderat spre care tinde orice democrație. Pentru realizarea acestuia, statul delegă atribuții către una sau mai multe autorități publice responsabile pentru organizarea procesului electoral conform celor mai înalte standarde naționale și internaționale. Procesele electorale din Republica Moldova sunt organizate de Comisia Electorală Centrală, instituție publică independentă ce raportează Parlamentului.

Componența actuală a CEC a fost numită pe data de 16 septembrie 2021, după expirarea mandatului precedentei componente încă pe 17 iunie 2021 (prelungit de drept deoarece se aflau în perioadă electorală). Mai exact, pe 16 septembrie Parlamentul a desemnat 6 membri CEC, ulterior pe 28 octombrie încă doi. În prezent este înregistrat un proiect de hotărâre a Parlamentului privind desemnarea ultimului membru al CEC.

Actuala componență a CEC este una cu cel mai mare număr de practicieni electorali, specialiști în domeniu cu o experiență vastă în organizarea, desfășurarea și observarea procesului electoral (5 membri la moment). Totuși, atât societatea civilă¹, cât și partidele politice din țară susțin nu numai profesionalizarea membrilor CEC, dar și schimbarea mecanismului legal de numire a acestora pentru depolitizarea instituției². Aceste modificări pot fi făcute prin stabilirea unor criterii de selectare a membrilor care să conțină prevederi clare de competență și experiență, precum și schimbarea regulilor de desemnare a membrilor CEC³.

Încă în primele sale ședințe, noua componență a menționat provocările pe care le întâmpină procesul electoral din țară și au setat prioritățile instituției, atât cele imediate cât și cele pe termen mediu și lung. Prioritizarea intervențiilor cu impact mare este esențială în procesul reformelor electorale, în acest sens venim cu mai multe propuneri care ar îmbunătăți esențial procesele electorale în Republica Moldova.

Priorități identificate de CEC

În planul său strategic pentru anii 2020 – 2023, Comisia Electorală Centrală a identificat un șir de modificări a legislației electorale și a cadrului legal conexe:

- Crearea organelor electorale permanente teritoriale;
- Certificare obligatorie a funcționarilor electorali la nivel de CECE⁴;
- Numirea conducerii organului electoral CECE/BESV⁵ (președinte și secretar) exclusiv din Registrul Funcționarilor Electorali;
- Date fixe pentru desfășurarea alegerilor ordinare (pentru alegeri locale generale, alegeri locale noi, alegeri prezidențiale);
- Diversificarea regimului de sancționare a partidelor politice pentru nerespectarea legislației finanțării politice și campaniilor electorale;
- Redirecționarea unei cote părți din sancțiunile percepute pentru încălcările în domeniul finanțării politice în dezvoltarea funcției de monitorizare și control a CEC;
- Reglementarea mediului informațional on-line în perioada electorală;
- Instituționalizarea mecanismului de avizare obligatorie din partea CEC a modificărilor legislației electorale.

Tot aici aceasta și-a propus argumentarea propunerilor formulate și înaintarea acestora spre examinarea Parlamentului. Până în prezent nici una din modificările enumerate mai sus nu au fost realizate, chiar dacă unele nu necesită costuri mari și pot fi implementate rapid.

Priorități necesare a fi luate în considerare

Pornind de la termenul mandatului de 5 ani încredințat de către Parlamentul Republicii Moldova noii componențe a CEC, aceasta teoretic ar putea acționa în direcția tuturor aspectelor legislative selectiv de importanță majoră pentru CEC stabilite în planul strategic al CEC pentru anii 2020-2023. În ședințele

¹ https://promolex.md/15338-apel-public-privind-necesitatea-urgentarii-procedurilor-de-desemnare-si-confirmare-de-catre-parlament-a-noilor-membri-ai-comisiei-electorale-centrale-cec-precum-si-de-alegere-de-catre-membrii-cec-a/?fbclid=IwAR0Ka_9anwzITmESNVUq_bLLNIWylTIS5ylQ3ZT-F8u5opOxV6qD1HFppRw&lang=ro

² Studiul "Impedimente în buna cooperare și comunicare a Comisiei Electorale Centrale cu partidele politice, societatea civilă și mass-media. Analiza situației și recomandări" realizat de Experta Consiliului Europei Iuliana Bordeianu, Chișinău 2021

³ Raport final al Misiunii de Observare Alegerilor ENEMO a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 din Republica Moldova

⁴ Consiliul Electoral de Circumscripție Electorală

⁵ Birou Electoral al Secției de Votare

Lina Grău (RFE/RL)

sale, precum și în declarațiile publice făcute de conducerea CEC-ului, actuala componență a recunoscut că sunt multe obiective care merită atenție, atât pe termen scurt cât și pe termen mediu și lung. Având în vedere că următorul exercițiu electoral național urmează să fie organizat la finele anului 2023, este spațiu și timp pentru a reuși să revizuiască cadrul electoral și cel conex.

Pe parcursul ultimilor ani au fost identificate un șir de aspecte ale procesului electoral care trebuie îmbunătățite pentru a fi adaptate realităților și standardelor OSCE/ODIHR⁶ și ale Consiliului Europei. Mai mulți actori electorali au venit cu recomandări, în special misiunile naționale (Promo-LEX) și internaționale (OSCE/ODIHR, ENEMO⁷) au formulat recomandări în acest sens.

Fortificarea capacităților CEC de monitorizare a finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale

De fapt, CEC este responsabil de supravegherea finanțării campaniei electorale, dar în practică această activitate este limitată. În cadrul scrutinului din iulie 2021, CEC a identificat diverse încălcări (trimiteri tardive a rapoartelor financiare, rapoarte incomplete și/sau completate incorect, donații din surse interzise, donații de la persoane care acționează în numele unor terți sau din partea unor persoane care nu au înregistrate venituri etc. Totuși CEC nu s-a adresat în instanță sau autorităților competente pentru a fi aplicate sancțiuni, în schimb au recomandat corectarea

rapoartelor financiare, transferarea donațiilor ilegale către bugetul de stat sau au emis avertismente. În rest, încălcările nu au fost cercetate ulterior astfel subminându-se eficacitatea supravegherii campaniei. De asemenea au fost identificate și discrepanțe în cheltuielile reale și cele raportate ale unor partide⁸.

Actuala componență CEC deja a făcut pași în această direcție, înaintând un demers către Guvern Republicii Moldova în care a solicitat delegarea unor persoane din cadrul Serviciului Fiscal de Stat, Inspecției financiare și Inspectoratului General al Poliției în vederea creării unui grup de lucru pentru verificarea corectitudinii finanțării campaniei electorale în cadrul alegerilor locale noi din 21 noiembrie 2021. Acest fapt a fost stabilit și prin Hotărârea Nr. 70 a CEC din 19 octombrie 2021⁹ în care s-au solicitat responsabilități suplimentare în acest sens, inclusiv din partea Serviciului de Informații și Securitate, pentru a putea examina mai minuțios rapoartele concurenților electorali și pentru a nu permite apariția suspiciunilor de finanțare ne-transparentă.

CEC planifică să uniformizeze această practică și, suplimentar, planifică dezvoltarea unei noi Direcții în cadrul aparatului CEC – "Direcția monitorizare și control financiar". În acest scop, conform declarațiilor Vicepreședintelui CEC Pavel Postică¹⁰, deja au fost bugetați bani în bugetul Comisiei Electorale Centrale pentru anul 2022 aprobat în ședința CEC din 19 octombrie 2021.

Măsuri suplimentare recomandate:

- consolidarea capacităților și dotarea cu resurse și capacități adecvate în vederea asigurării unui control mai eficient asupra finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale;
- examinarea posibilităților de verificare și estimare a cheltuielilor nedeclarate de către partide/ concurenți electorali;
- specificarea expresă a datelor de identificare ale donatorilor care pot fi făcute publice (nume/prenume, ocupația/locul de muncă);
- aplicarea promptă a sancțiunilor în cazul ilegalităților depistate și/sau examinarea posibilității de implementare a unor sancțiuni mai descu-rajante.

Implementarea modalităților alternative de vot. Votul prin internet

Acest obiectiv și necesitate realizării lui este discutat pe larg de mult timp și, având în vedere prezența masivă la ultimele două scrutine naționale (263 000 la Prezidențialele din 2020 și 212 000 la Parlamentarele din 2021) a cetățenilor Republicii Moldova stabiliți peste hotarele țării, dar și a noilor realități cauzate de situația pandemică.

Modalitățile de vot sunt de obicei bazate pe anumite tradiții istorice ale statului respectiv, prevederi legale, condiții economice și particularități sociale. Subiectul implementării unor modalități alternative de vot, pe lângă cea clasică în secția de votare, este mai actual ca niciodată, iar Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral încă în iunie 2020 a venit cu un șir de cercetări argumentând acest fapt și oferind exemple¹¹. Există deja experiențe de lungă durată în alte state de introducere a votului prin internet, care au demonstrat siguranța și utilitatea acestui instrument de vot.

Votul prin internet a fost selectat ca opțiune de bază, dat fiind că CEC-ul deja a făcut pași în această direcție dar și fiindcă este o metodă de vot care ar spori esențial accesibilitatea procesului electoral. O planificare pe etape a implementării votului prin internet deja a fost anunțată¹²:

1. Pregătirea pentru implementare. În bugetul pentru anul 2022 au fost planificate resurse financiare pentru realizarea pașilor de implementare a votului prin internet, în conformitate cu planul strategic al CEC pentru 2020-2023. Se va lucra asupra programelor corespunzătoare care să fie sigure din punct de vedere tehnic și care să poată asigura securitatea și secretul votului.
2. Testarea sau punerea în aplicare parțială a votului prin internet planificată pentru trimestrul IV al anului 2022, dar și în cadrul următoarelor alegeri locale din 2023 pentru a vedea cum funcționează acesta, cât este de sigur, cum vor reacționa actorii electorali și, cel mai important, alegătorii la acesta.
3. Implementarea votului prin internet la următoarele alegeri Prezidențiale din 2024.

Totuși trebuie să menționăm că votul prin internet, ca și alte metode alternative de vot presupun anumite costuri cum ar fi semnătura și identificarea

electronică, securitatea online, modificările legislative, serviciul poștal de încredere și nivelul de credibilitate al publicului larg în aceste modalități de vot. În acest sens venim cu următoarele recomandări:

- Organizarea unor consultări extinse cu toți actorii electorali pe marginea subiectului respectiv, inclusiv a actorilor politici pentru a asigura un consens politic larg;
- Planificarea și desfășurarea unor campanii ample de informare a actorilor electorali pentru a explica avantajele/ dezavantajele votului prin internet, securitatea acestuia și pentru a distruge miturile de neîncredere în votul intermediat de tehnologie;
- Implicarea cât mai extinsă a actorilor electorali în testările votului prin internet planificate la primele etape;
- Oferirea gratuită și din timp a semnăturii electronice tuturor cetățenilor din zonele unde ar urma să fie testat votul prin internet. Instruirea și informarea tuturor actorilor implicați și cetățenilor privind votul prin internet din zonele de pilotare.

Desigur că sunt multe obstacole în implementarea votului prin internet, principalul fiind încrederea publicului în acesta, totuși termenul de 2-3 ani este rezonabil pentru a demonstra actorilor electorali și în special alegătorilor că votul prin internet este sigur, secret, credibil și poate fi liber exprimat.

Constituirea secțiilor de votare peste hotare

Numărul și amplasarea acestor secții de votare (SV) sunt un factor cheie pentru accesibilitatea procesului electoral pentru cetățenii moldoveni stabiliți peste hotarele țării. Având în vedere cele 11 secții de votare unde în turul II al scrutinului prezidențial din 2020 s-au epuizat cele 5000 de buletine de vot, în Parlamentarele din 2021 se cerea o revizuire a numărului și amplasării SV.

Totuși scrutinul din 2021 a demonstrat colaborarea deficientă dintre CEC și MAEIE¹³ la subiectul constituirii SV peste hotarele țării. Lipsa transparenței în procesul de stabilire a numărului de SV peste hotare și a repartizării geografice a acestora, argumentarea deficientă a deciziilor luate în această privință și

⁶ Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

⁷ Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor

⁸ Raportul final al misiunii de observare Promo-LEX a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021

⁹ Hotărârea CEC nr.70 privind responsabilitățile suplimentare ale unor autorități ale administrației publice centrale, ale autorităților administrației publice locale, precum și ale unor instituții, în scopul asigurării desfășurării în bune condiții a alegerilor locale noi din 21 noiembrie 2021

¹⁰ <http://ipre.md/2021/11/12/podcast-39-noi-si-europa-viziunea-si-prioritatile-pe-termen-scurt-si-mediul-ale-noii-componente-a-cec>

¹¹ Digest Electoral - ediția a 3-a, revistă de analiză, teorie și cercetare electorală, CICDE, Chișinău 2020

¹² <http://ipre.md/2021/11/12/podcast-39-noi-si-europa-viziunea-si-prioritatile-pe-termen-scurt-si-mediul-ale-noii-componente-a-cec>

¹³ Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene

suspiciunile privind influențarea politică a hotărârilor CEC a generat nemulțumiri și critici din partea mai multor actori electorali.

Este necesar ca procedura de stabilire a constituirii SV peste hotare să fie transparentă și supusă inclusiv consultărilor publice. Numărul și repartizarea geografică a SV trebuie să fie argumentate așa ca să nu apară suspiciuni de influență politică și/sau neconcordanțe cu criteriile stabilite în Codul electoral.

Revizuirea modalității de numire a membrilor CEC

Din cei 9 membri CEC numiți de Parlament, unul este desemnat de Președintele țării și 8 de Parlament cu respectarea reprezentării proporționale a majorității și a opoziției. Totuși, având în vedere îngrijorările actorilor electorali privind motivația politică a deciziilor CEC¹⁴ dar și prezența scăzută a specialiștilor/ experților din domeniul electoral în componentele precedente ale CEC, deja în repetate rânduri se solicită revizuirea modalității de numire a membrilor CEC.

Astfel de recomandări au fost făcute încă în 2019 prin apelul celor 10 ONG-uri-membre ale Coaliției civice pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC), dar și de către misiunile internaționale de observare a alegerilor (ENEMO la alegerile parlamentare din 2021).

Totuși, având în vedere că acest subiect este unul pe cât de important pe atât de sensibil, recomandăm următoarele:

- Consultarea pe larg a modalităților posibile de numire cu implicarea tuturor actorilor electorali;
- Considerarea posibilității permanentizării tuturor funcțiilor;
- Stabilirea unor criterii de experiență și profesionalism pentru candidații la funcțiile respective;
- Transparentizarea procesului de numire în funcție, inclusiv a interviurilor acestora.

Accesibilitatea secțiilor de votare.

Acest aspect este unul dintre punctele slabe identificate de CEC în planul său strategic. Această problemă vizează nu doar persoanele cu dizabilități fizice, dar și alte persoane cu mobilitate redusă: bătrâni,

copii, părinți cu copii mici în cărucioare sau în brațe, bicicliști, femei însărcinate, persoane cu dizabilitate temporară etc. Un studiu¹⁵ efectuat în anul 2019, pe un eșantion reprezentativ de 612 secții de votare, relevă că din totalul secțiilor evaluate doar 6 sunt accesibile, 174 – parțial accesibile și 432 – inaccesibile. O statistică gravă știind că accesibilitatea procesului electoral este unul dintre principiile de bază dar și o condiție prealabilă pentru realizarea nu numai a dreptului la vot, dar și a altor drepturi din diverse domenii ale vieții.

Având în vedere că secțiile de votare se deschid de regulă în incinta autorităților publice, acest aspect ține nu doar de CEC. Dar, odată rezolvat, acest lucru va garanta accesibilitatea unui șir mai larg de servicii publice.

Recomandări:

- Conlucrarea cu autoritățile publice în vederea accesibilizării localurilor secțiilor de votare;
- Implicarea autorităților publice responsabile de domeniile construcțiilor și verificarea/respectarea normativelor și standardelor tehnice de accesibilitate în procesul de control, evaluare și monitorizare a accesibilității secțiilor de votare;
- Valorificarea expertizei organizațiilor societății civile ce activează în domeniu pentru evaluarea accesibilității secțiilor de votare;
- Stabilirea unor date fixe a scrutinelor ordinare, dând preferință perioadei calde a anului (aprilie-mai sau septembrie-octombrie)

Ajustarea cadrului legal electoral și celui conex.

Aceasta este una din recomandările ce poate fi găsită în toate rapoartele misiunilor naționale și internaționale de observare a alegerilor din Republica Moldova. Noua componență a CEC-ului a pus accent pe acest aspect și, respectiv, în ședința CEC din 24 septembrie 2021, a fost anunțat un calendar estimativ al acțiunilor în sensul elaborării unui proiect de modificare a legislației electorale și conexe:

- a) Crearea unui grup de lucru în interiorul CEC pentru a veni cu o analiză conceptuală și viziuni de modificare a legislației în baza propunerilor colectate până în prezent și în baza practicii electorale;

- b) Implicarea unor experți naționali și internaționali să avizeze proiectul și să vină cu propunerile lor în cadrul activității grupului de lucru;
- c) publicarea proiectului de lege spre consultări largi cu toți actorii electorali (partide politice, fracțiuni parlamentare, Guvern, CNA¹⁶, cetățeni etc.).

Vrem să menționăm un șir de recomandări pentru a fi luate în considerare:

- considerarea recomandărilor misiunilor naționale și internaționale de observare a alegerilor;
- examinarea posibilității de modificare a legii pentru a permite alegătorilor să semneze în sprijinul mai multor potențiali concurenți electorali, în spiritul bunelor practici în materie electorală și recomandărilor OSCE/ODIHR, mai ales că

următorul scrutin sunt Alegerile Locale Generale, unde un număr mai mare de persoane colectează semnături pentru a putea candida;

- introducerea unor mecanisme eficiente de monitorizare și sancționare a instigărilor la ură și discriminare în timpul campaniei electorale precum și examinarea posibilității stabilirii unor sancțiuni mai dure pentru astfel de încălcări;
- reglementarea agitației electorale și a știrilor false în mediul online, monitorizarea mass-media online, inclusiv pe rețelele de socializare.

Componența actuală a Comisiei Electorale Centrale are un întreg mandat de 5 ani înainte. Termenul destul pentru a realiza nu doar prioritățile menționate mai sus dar și cele din planul strategic al instituției.

¹⁴ Raport final al MOE ENEMO, Alegerile Parlamentare Anticipate 2021, Republica Moldova, p.17

¹⁵ Acces egal pentru toți în secțiile de votare. Evaluarea condițiilor de accesibilitate la birourile electorale ale secțiilor de votare din municipiile Chișinău și Bălți, raioanele Edineț, Hîncești, Căușeni și UTA Găgăuzia (mai, 2019), realizat de Alianța INFONET și partenerii săi, la comanda PNUD Moldova

¹⁶ Centrul Național Anticorupție

DESPRE NOI

Laboratorul de Inițiative pentru Dezvoltare (LID Moldova) este un Think-Do Tank, independent, non-profit, neguvernamental și non-partizan din Republica Moldova. A fost fondat în 2019 pe viziunea unui stat modern și liber și are la bază următoarele direcții strategice:

1. Cercetare, inovație și dezvoltare economică;
2. E-transformare și modernizarea serviciilor publice;
3. Abilitarea și promovarea agenților schimbării;

Conform statutului, scopurile Fundației LID Moldova sunt:

- Întocmirea de analize, studii, campanii în domeniul social și economic;
- Desfășurarea altor activități din domeniul social și economic;
- Instruirea și susținerea altor ONG-uri din regiune cu același profil.

Misiunea LID Moldova este de a împuternici indivizii, organizațiile și instituțiile publice să devină agenți ai schimbării și să ofere expertiză care să ducă la dezvoltare.

LID Moldova este implicat în promovarea valorilor democratice și construirea unui spațiu pentru dialog în care oamenii se pot exprima liber și constructiv. Inițiativa se află în centrul efortului nostru și o vom încuraja în orice mediu – de la mici comunități de oameni adunați în jurul obiectivului de îmbunătățire a spațiului lor de viață, organizații ale societății civile care se luptă pentru transparență și corectitudine, până la comunitățile academice care lucrează asupra unor idei de anvergură atât acasă, cât și în Europa.

Valorile fundamentale sunt responsabilitatea, meritocrația, precum și celebrarea succesului, a deschiderii și a libertății. Republica Moldova este un stat tânăr, dar a fost construit pe răni ale trecutului. De aceea, promovarea meritocrației în toate aspectele vieții economice, politice, culturale și sociale trebuie să devină o prioritate. Precum și consolidarea unei comunități de gândire critică în Moldova, capabilă să avanseze idei pentru o economie prosperă, un guvern de încredere și o societate civilă consolidată.

